

Bölüm 5

Makroekonominin Kapsamı ve Temel Makroekonomik Değişkenler

öğrenme çıktıları

Makroekonominin Kapsamı ve Tarihçesi

- 1 Makroekonomini kapsamını açıklayabilme
- 2 Makroekonominin tarihsel gelişimini özetleyebilme

Ekonomik Performansın Ölçülmesi ve Temel Makroekonomik Değişkenler

- 3 Makroekonomik performansın değerlendirilmesi açısından işsizlik, enflasyon, toplam hasıla, faiz oranı ve döviz kuru kavramlarını açıklayabilme

Anahtar Sözcükler: • Gayrisafi Yurt İçi Hasıla • Büyük Buhran • İşsizlik Oranı • Enflasyon Oranı • Büyüme Oranı • Döviz Kuru • Fiyat Endeksleri

GİRİŞ

Günümüzün temel ekonomik, politik ve sosyal konularını kavramak için asgari düzeyde de olsa bir ekonomi bilgisine ihtiyaç vardır. Ekonominin nasıl işlediği konusunda bilgi sahibi olmak önemlidir. Çünkü yaşamımızda belirleyici olan her önemli olayda mutlaka ekonomik bir yön bulunmaktadır. Ekonomik sorunlara çözüm arama yolu olan ekonomi bilimi; işsizlik, enflasyon, durgunluk, büyük buhran, iç ve dış açık gibi ekonomik olayları tanımlar, bu olayların niçin ortaya çıktığını açıklar, gelecekte hangi koşullar altında yeniden ortaya çıkabileceğini tahmin eder ve ne tür tedbirlerin alınması gerektiğine ilişkin çözümler önerir.

Makroekonomistler ekonominin bir bütün olarak nasıl işlediğini açıklamaya çalışan sosyal bilimcilerdir. Bunu yaparken münferit değil, toplulaştırılmış büyüklükler ile çalışırlar. Örneğin; yurt içi üretim, fiyatlar genel seviyesi, ekonominin tümünde istihdam edilen emek miktarı ve işsizlik araştırılır. Aynı toplulaştırma tüm piyasalar için de yapılır. Bu çerçevede farklı dönemlerde ve farklı ülkelerden gelirler, fiyatlar, işsizlik, faiz oranları, döviz kurları ve daha pek çok değişkene ilişkin veriler toplanır. Bu verilerden hareketle makroekonomik değişkenlerin davranışları analiz edilerek, makroekonomik dalgalanmalar ve ekonomiyi açıklamaya yönelik genel teoriler oluşturulur.

Makroekonomiyi incelemedeki amacımız; ekonomik olayları açıklamak, makroekonomik değişkenlerin aldıkları değerleri analiz ederek yorumlamaktır. İşte ekonomide bu ilişkiler çerçevesinde bir tarafta teori oluşturulurken, öte yanda ekonomi politikaları da geliştirilmektedir.

MAKROEKONOMİNİN KAPSAMI VE TARİHÇESİ

Bu başlık altında ilk olarak makroekonominin kapsamına giren sorunların ve konuların neler olduğunu belirteceğiz. Daha sonra ise, makroekonominin tarihçesine göz atarak, makroekonominin ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkışını ve tarihsel gelişimini ele alacağız.

Makroekonominin Kapsamı

Makroekonominin kapsam alanına giren beş merkezi sorun vardır. Bunlar; gelir ve istihdam düzeyi, fiyat düzeyinin istikrarı, ekonomik büyüme,

kamu açıkları ile dış açıklardır. Bunların dışında makroekonominin ilgi alanına giren faiz oranları ve döviz kurları gibi pek çok konu varsa da, bunlar esas olarak bu beş sorunun anlaşılması için incelenen konulardır.

Çıktı (Üretim) ve İstihdam Düzeyi

Bir ekonomide, belli bir dönemde üretilen nihai mal ve hizmetlerin değerine gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) denir. Üretilen hasıla, ekonomide bir dönemde oluşan gelire eşit olduğundan, hasıla ve gelir kavramları özdeş olarak kullanılmaktadır. Bir ekonominin üretken kaynaklarını ne ölçüde değerlendirdiği, yani üretim faktörlerinin ne düzeyde istihdam edildiği, ekonominin üretim yani gelir düzeyine bağlıdır. Dolayısıyla istihdam düzeyinin belirlenmesi, gelir düzeyinin belirlenmesi şeklinde ele alınabilir. Burada sorun gelir düzeyinin belirleyicilerinin ortaya konması, yüksek oranlı ve kalıcı işsizliğin açıklanmasıdır.

İşsizlik oranı ne kadar yüksekse, iş bulmak isteyen birisi için bunu başarmak o kadar zordur. Üniversite öğrencileri, mezuniyetten sonra iyi bir işe girmenin ümidi içindedirler. Ancak ekonominin yeni iş oluşturma potansiyeli buna elverecek midir? Belli bir işi olan tüm yetişkinler yüksek bir işsizlik oranından korkarlar, zira bu durumda kendilerinin de işten çıkarılma olasılığı artacaktır. Şayet bu olursa, yeterli birikime sahip olmayanlar için ailesinin geçimini sağlamak korkulu bir rüya haline gelecektir. İşsizliğin yüksek olduğu “kötü zamanlarda” suçlar, ruhsal hastalıklar ve intiharlar da artmaktadır. Bu nedenle, pek çok insanın işsizliği en büyük, hatta tek makroekonomik sorun olarak kabul etmesine şaşmamak gerekir.

Peki işsizlik neden bazı zamanlarda artmaktadır? Yüksek oranlı bir işsizlik nasıl uzun süre devam edebilmektedir? Acaba devletin elinde bunu önleyecek uygun politika araçları yok mudur? İşte makroekonomi bu türden soruların cevaplarını bulmaya çalışmaktadır.

Fiyat Düzeyinin İstikrarı

Fiyat düzeyindeki istikrarsızlık, hem fiyat düzeyinin düşmesi (deflasyon), hem de yükselmesi (enflasyon) şeklinde ortaya çıkabilir. Ancak, uzunca bir süredir fiyat düzeyindeki istikrarsızlık hemen her ülkede enflasyon şeklinde ortaya çıkmaktadır. Yüksek

sek bir enflasyon oranı fiyatların ortalama olarak hızla artması, düşük oranlı enflasyon ise fiyatların daha yavaş artması demektir.

Yüksek bir enflasyon oranı pek çok insanı etkiler. Sabit gelirliler ve tasarruflarını ulusal para cinsinden tutanlar enflasyondan en büyük zararı görürler ve gelir dağılımı bu kesimler aleyhine bozulur. Bu durum, enflasyonun beklenmeyen bir olgu olarak ortaya çıkması halinde geçerlidir. Yüksek enflasyonun ülkemizdeki gibi kronik hale geldiği durumlarda insanlar kendilerini bir ölçüde bu zararlı etkilerden koruyabilmekte iseler de, enflasyonun oranının değişkenliği yine de bu etkinin bütünüyle ortadan kaldırılmasını önlemektedir. Ayrıca enflasyon, belirsizliği artırarak piyasa mekanizmasının etkinliği de büyük ölçüde azaltmaktadır. Bu nedenlerle enflasyon makroekonominin önemli bir konusu olmuştur.

Yine 1970'lerden itibaren gözlenen ve stagflasyon olarak tanımlanan durum ile, ekonomiler bir tarafta enflasyon diğer tarafta da yüksek oranlı işsizlik sorununu birlikte yaşamışlardır. O dönemden beri stagflasyonun açıklanması ve üstesinden gelinmesi sorunu makroekonominin kapsamı içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Ekonomik Büyüme

Kişi başına reel gelir veya üretim miktarı ne kadar yüksekse ve ne kadar hızlı artıyorsa, toplum üyeleri için yüksek bir yaşam standardını sürdürmek ve bunu daha da geliştirmek mümkün olacaktır. Kişi başına geliri artırmanın yolu, ekonominin mal ve hizmet üretim kapasitesini artırmaktır. Eğer ekonomi %5'lik bir büyüme oranını 14 yıl boyunca sürdürürse, yaşam standardı ikiye katlanacaktır. Oysa %3'lük bir büyüme oranı ile bunun için geçecek süre 23,33 yıl olmaktadır. Burada (70/büyüme oranı) kullanılarak milli hasılanın iki katına çıkması için gerekli süre hesaplanmıştır. Büyüme oranındaki iki puanlık bir fark bir süre sonra çok farklı refah düzeylerine yol açmaktadır. Peki üretim hacmindeki artışın (büyümenin) kaynakları nelerdir ve istikrarlı ve hızlı bir büyüme nasıl sağlanır? Bu, diğer makroekonomik sorunların aksine uzun dönemli bir sorun olarak incelenmektedir.

Bütçe Açıkları ve Kamu Borçları

Bütçe, devletin gelir ve giderlerinin bir arada gösterildiği bir belgedir. Ancak makroekonomik çerçevede bütçe bu şekli tanımı ile değil, bu tanımın içeriğiyle analizlere konu olmaktadır. Bütçe, ekonomide pek çok değişkeni etkileyen bir ekonomi politikası aracıdır ve maliye politikası bütçeler aracılığıyla yürütülür. Bir ekonomi politikası aracı olarak bütçe, bütçe büyüklüğü yanında, bütçe gelir ve giderlerinin bileşimi, gelirlerle giderlerin denk oluşu ya da bütçe açık ve fazlaları ile fonksiyonlarını yerine getirir. Ancak zaman zaman bütçeler kontrol edilebilir olmaktan çıkmakta ve bütçe/kamu açıkları ciddi bir ekonomik sorun haline gelmektedir. Elbette ki sürekli bütçe açıkları kamu borçlarının artması ile sonuçlanmaktadır. Bütçe açıkları ve kamu borçlarının etkileri ve bunların yol açtığı sorunlar makroekonominin önemli bir inceleme alanını oluşturmaktadır.

Türkiye'de özellikle 1970'lerden itibaren bütçe açıkları ekonominin önemli sorunlarından birisi olarak ortaya çıkmıştır. Sürekli ve büyük miktarlardaki bütçe açıkları, bir yandan özel sektörün yatırımlarını azaltarak büyümeyi engellemekte, diğer yandan da enflasyonu hızlandırmaktadır.

Dış Açıklar

Ödemeler bilançosu, bir ülkenin diğer ülkelerle yürüttüğü ekonomik ilişkilerinin göstergesi olup, bunun en önemli kalemleri dış ticaret ve sermaye hareketleridir. Ülke ekonomisinin uzun dönemde sağlıklı biçimde işleyebilmesi için bu ilişkilerin dengeli bir biçimde yürütülmesi gerekir. Türkiye yarım yüzyıldır diğer ülkelere sattığı mallardan fazlasını onlardan satın almaktadır. Bu ithalatın bedeli ya milli varlıklarımızın yabancılara satışıyla ya da onlardan borçlanarak ödenecektir. Peki ödemeler bilançosundaki dengesizliklerin nedenleri ve giderilme yolları nelerdir?

Ödemeler bilançosuyla ilgili sorunlar uluslararası ekonomi adı altında ayrı bir uzmanlık alanında incelenir. Ancak özellikle son yirmi yılda uluslararası ekonomik bütünleşmenin artması, iç ve dış ekonomik ilişkilerin ayrılmayacak biçimde iç içe girmesine yol açmıştır. Bu nedenle günümüzde, ödemeler bilançosuyla ilgili konular makroekonomi kitaplarında daha büyük yer tutmaya başlamıştır.

Makroekonominin Tarihçesi

Ekonomistlerin 1750'lerden itibaren ekonomide büyümeye, uluslararası ticarete ve enflasyona ilişkin çalışmalara yer vermesine rağmen, makroekonomi 20. yüzyıla kadar ayrı bir disiplin olarak algılanmamıştır. Makroekonominin gelişmesinde üç olay özellikle önemlidir. *Birincisi, ekonomi istatistikçilerinin makroekonomik araştırmaların bilimsel temelini oluşturan verileri toplamaya ve sistematikleştirmeye başlamalarıdır.* Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda hükümetlerin savaşa yönelik planlamaları için ortaya çıkan bilgi ihtiyacı sistematik verilerin toplanması sürecini hızlandırmıştır.

Günümüzde her ülkede makroekonomik değişkenlere ilişkin veriler sistemli olarak derlenmektedir. Ülkemizde ise TÜİK tarafından makroekonomik analizler için hayati önem taşıyan temel millî hesaplar hazırlanmaktadır.

Modern makroekonominin ortaya çıkışında bir diğer unsur; *ekonomik dalgalanmaların tekrarlanan ekonomik olgular biçiminde tespit edilmiş olmasıdır.* Bu dalgalanmaların tespiti de yukarıda bahsedilen makroekonomik verilerin gelişmesi sayesinde olmuştur. Bu dalgalanmalar çerçevesinde stoklar, üretim ve fiyatlar gibi temel ekonomik değişkenlerin tipik bir ekonomik dalgalanma sürecince sistematik bir değişme eğiliminde oldukları gözlenmiştir.

Modern makroekonominin gelişmesinde üçüncü ve adeta katalizör işlevi gören olay Büyük Buhran olmuştur. Bugün dahi bu felaketin tekrarlanabileceği korkusu dünya ölçeğinde yaygındır. Bu ekonomik kriz döneminde demokratik hükümetler devrilmiş, Almanya, İtalya ve Japonya'da faşist iktidarlar yönetime gelerek İkinci Dünya Savaşı'na doğru giden süreci başlatmışlardır. Büyük buhran 1929 başlayarak bütün dünyayı etkilemiş, üretim düşüşü ve işsizlikteki artış daha önce hiç görülmemiş boyutlara ulaşmıştır.

Büyük buhran, normal piyasa güçlerinin 1930'larda dünya çapında görüldüğü türden büyük ölçekli ve kalıcı bir işsizliği engelleyeceğini öngören Klasik ekonomi anlayışını derinden sarsmıştır. Bu olay, o zamana kadar ekonomi biliminde yerleşmiş temel inançların sorgulanmasına yol açmıştır. 1883-1946 yılları arasında yaşayan ünlü İngiliz ekonomist J. Maynard Keynes, Büyük Buhran'ı açıklayan ve devletin temel politikalarla ekonomik çöküntülerin üstesinden gelebileceğini

iddia eden yeni bir teorik çerçeve ortaya koyarak, modern makroekonominin öncülüğünü yapmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk 25 yılda Keynes'in politika önerileri hemen hemen tüm dünyada kabul görmüştür. Bu yıllar, devletin uygun bütçe ve para politikalarını aktif biçimde uygulayarak ekonomik istikrarsızlıkları önleyebileceği yönünde bir güvenin artan biçimde yerleştiği bir dönemdir. Ancak 1970'lere gelindiğinde ekonomik görünüm kararmaya ve Keynesyen ekonomi doktrinine güven zayıflamaya başladı. Dünyanın pek çok yerinde ekonomik durgunluk (düşük ve negatif oranlı bir büyüme hızıyla yüksek bir işsizlik oranı) ile yüksek bir enflasyonun birliktelikte görüldüğü *stagflasyon* olarak tanımlanan olgu yaşanmıştır. Fakat ekonomilerin bu yeni hastalığı Keynesyen ekonomi politika önerileri ile ortadan kaldırılamamıştır.

Pek çok ekonomist istikrar politikalarının bizzat kendisinin yeni istikrarsızlıkların ana kaynaklarından biri olduğunu iddia etmektedir. Adeta, stagflasyondan aktivist devlet politikalarını sorumlu tutan bir karşı devrim başlamıştır. Bu karşı devrimde başta Milton Friedman olmak üzere pek çok ekonomistin katkısı olmuştur. Bu karşı devrim Monetarizm (Parasalcılık) olarak bilinen ve Keynesyençiliğin antitezi olan bir doktrin ortaya koymuştur.

Monetaristler ilk olarak, piyasa ekonomilerinin kendi kendilerini düzelttiklerini, yani ekonomilerin kendi haline bırakılırsa tam istihdama dönme eğiliminde olduğunu iddia etmişlerdir. Monetaristlerin ikinci iddiaları ise aktivist makroekonomik politikaların çözümün değil, sorunun bir parçası olduğu biçimindedir. Friedman ve Anna Schwartz'ın birlikte yazdığı *"Birleşik Devletler'in Parasal Bir Tarihi"* adlı eserinde Amerikan ekonomisinin tarihsel analizine dayanarak ekonomik dalgalanmaların önemli ölçüde para arzındaki değişmelerin sonucu olduğunu ileri sürmüştür. Friedman ve takipçileri aktivist makroekonomik politika doğrultusunda uygulanan değişken bir para arzı yerine istikrarlı bir para arzının ekonominin istikrarı için doğru anahtar olduğunu savunmuşlardır.

Keynesyen düşünceye karşı Monetaristlerce başlatılan karşı atak 1970'li yılların başlarında, Robert Lucas, Thomas Sargent, Neil Wallace ve Robert Barro gibi ekonomistlerin öncülüğünde Yeni Klasik Ekonomi tarafından sürdürülmüştür. Bu ekonomistler piyasa ekonomilerinin kendi kendilerini

düzeltiltiğini Friedman'dan daha ateşli biçimde savunmuşlar ve kamu politikalarının ekonomiyi sistematik olarak istikrara kavuşturmada etkisiz olduğunu iddia etmişlerdir. Bu teorinin taraftarları John F.Muth tarafından ortaya atılan rasyonel beklentiler kavramını makroekonomik analizlerde kullanarak, geliştirmişlerdir. Rasyonel beklentiler hipotezi bireylerin ve işletmelerin gelecekteki ekonomik olaylar hakkındaki beklentilerini oluştururken "rasyonel" bir biçimde davrandıklarını, yani mevcut bilgilerini en iyi biçimde kullanarak, geçmişte yaptıkları hatalara düşmekten kaçındıklarını öne sürmektedir. Bu durumda kamu politikalarındaki değişmelerin etkileri standart Keynesyen modellerin öngördüğünden çok daha az olmaktadır. Nitekim Yeni Klasik ekonomistlerin ortaya koydukları en önemli hipotez, ekonomi politikalarının etkin olmadığı şeklindedir. Buna göre sistematik ya da beklenen politikalar ekonominin istihdam ve üretim gibi reel değişkenler üzerinde etkili değildir. Ancak sürpriz ya da şok politikalarla bu değişkenler etkilenebilmektedir.

Son dönemlerde yeni düşünce okulları da tartışmaya dahil olmuştur. Reel ekonomik dalgalanmalar teorisinin taraftarları, ekonomik dalgalanmaların açıklanmasında hem Keynesyenler'in,

hem Monetaristler'in hatalı olduklarını iddia etmektedirler. Bunlar, şokların talepten ya da politikadan değil teknolojik değişmelerden kaynaklandığını ve ekonomide gözlenen dalgalanmaların bunlarla açıklanabileceği biçiminde bir görüş ortaya atmışlardır.

Yeni Keynesyenler olarak adlandırılan bir grup ise, Keynes'in temel görüşlerini daha sağlam teorik temellere oturtmaya çalışmaktadırlar. Aktivist makroekonomik politikaları yeniden ön plana çıkarmaya çalışan Yeni Keynesyenler özellikle uzun dönemde Monetarizmi ve rasyonel beklentiler yaklaşımını kabul ederler. Ancak asimetrik bilgi, fiyatların ve ücretlerin yapışkanlıkları gibi nedenlerle piyasaların temizlenmediğini ileri sürerler. Bu durumda eksik istihdam oluşacak ve dolayısıyla genişletici kamu politikaları reel hasıla ve istihdam üzerinde etkili olacaktır. Bunlara göre eksik rekabet ve piyasa başarısızlıkları önemlidir, hatta ekonomik dalgalanmaların nedeni olarak piyasa başarısızlıkları gösterilmektedir. Stanley Fischer, Joseph Stiglitz, Gregory Mankiw ve J.Anna Gray bu yaklaşıma katkıları olan ekonomistlerden bazılarıdır. Günümüzde tartışmalar Yeni Klasikler ile Yeni Keynesyenler arasında sürmektedir.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Makroekonominin kapsamını açıklayabilme
- 2 Makroekonominin tarihsel gelişimini özetleyebilme

Araştır 1

Milli gelirin 10 yılda iki katına ulaşabilmesi için büyüme oranı ne olmalıdır? Sizce ülkeler her yıl aynı büyüme oranına ulaşabilirler mi?

İlişkilendir

Ödemeler dengesi açığı ile dış açıkla arasındaki ilişkiyi yorumlayın.

Anlat/Paylaş

Makroekonomiye ilişkin Keynes sonrası ortaya çıkan düşünce okulları hangileridir? Bu okullardan hangileri Keynes'in görüşlerini sürdürmektedir? Anlatınız.

EKONOMİK PERFORMANSIN ÖLÇÜLMESİ VE TEMEL MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER

Bir kısmının günlük hayatımızda da sıkça karışımıza çıktığı makroekonomiye ilişkin birçok değişken vardır. Bu kısımda bu değişkenleri genel olarak ele alacağız. Aynı zamanda bu değişkenlerden bazılarının ekonomik performansın ölçülmesi açısından neyi ifade ettiğini ve nasıl ölçüldüğünü de inceleyeceğiz.

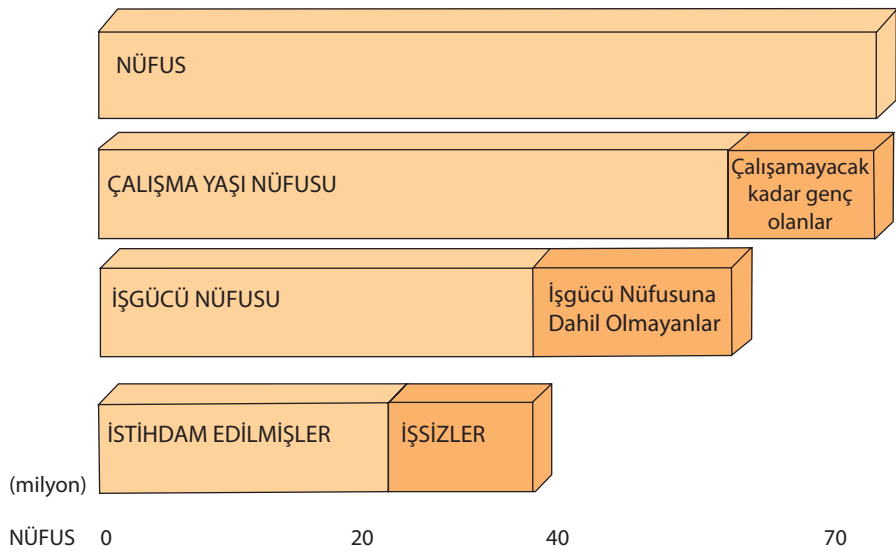
İşsizlik ve İşsizliğin Ölçülmesi

Ekonomik performansın bir yönü, ekonominin üretken kaynaklarını ne kadar iyi kullandığıdır. İstihdam, üretim faktörlerinin –emek, toprak ve sermaye- fiili olarak üretim sürecinde kullanılmasıdır. Bu istihdamın geniş anlamda tanımıdır. Mevcut kaynakların üretime katılmayan kısmı eksik istihdam veya işsizlik olarak ifade edilir. Fiili hasıla düzeyi potansiyel hasılanın altında ise ekonomide üretim açığı oluşur.

✓ Üretim faktörlerinin tam olarak istihdam edilmesi halinde bir ekonominin üretebileceği mal ve hizmetlerin miktarına **potansiyel hasıla**, **doğal hasıla** ya da **tam istihdam hasılası** denir.

İstihdamın dar anlamda tanımı yalnızca emek faktörünü içerir. Bu bağlamda istihdam, emek faktörünün ekonomik faaliyetlere katılması olarak ele alınır. İşsizlik ise emek faktörünün fiili olarak üretime katılmamasıdır. İstihdamın emek faktörüne bağlı olarak tanımlanması, emeğin istihdam edilmesi halinde diğer üretim faktörlerinin de istihdam edilmiş olacağı şeklinde zımni bir varsayıma dayanır. Eksik istihdam, potansiyel hasıla ile fiili olarak üretilen hasıla arasındaki fark olarak tanımlanır ve üretim açığı olarak adlandırılır. Üretim açığı, konjktürün daralma döneminde pozitiftir.

İstihdam ve işsizlik kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi için işgücü kavramının açıklanması gerekmektedir. Ekonomik anlamda işgücü ya da emek, ülke nüfusuna dayanmaktadır. İşgücü, çalışma kabiliyeti ve isteğine sahip nüfustur. İşgücü, ülke nüfusundan çalışma çağı dışındaki nüfus (0-15 yaş arasında ve 65 yaş üstünde olanlar) ile çalışma çağındaki nüfus içerisinde olup da çalışma istek ve kabiliyetinde olmayanların (ev hanımları, öğrenciler, emekliler, mahpuslar, sakatlar, mülk geliri ile geçinenler, askerler, çalışmak istemeyenler...) düşülmesi ile elde edilir. İşgücü de kendi içerisinde çalışanlar (fiilen istihdam edilenler) ve işsizler olarak iki gruba ayrılmaktadır. İstihdam açısından emek, çalıştırılan insan sayısı veya işgücü saati cinsinden ölçülür.

Şekil 5.1 Ülke Nüfusu ve İşgücü Arasındaki İlişki

✓ İşsizlik, çalışma gücünde ve arzusunda olan ve cari ücret düzeyinde çalışmaya razı olup da iş bulamayan işgücünün varlığıdır.

Öncelikle bir kişinin işsiz sayılabilmesi için çalışma gücünün olması gerekir. Yani işsizlik daha önce tanımladığımız işgücü için söz konusudur. Ayrıca bir kişi çalışma arzusu taşımalıdır. İkinci olarak piyasada oluşan cari ücretten çalışmak arzusu sergilemeli, mevcut ücret düzeyinde iş bulursa çalışmaya hazır olmalıdır. Bu şartlar altındaki işsizlik gayri iradi olarak karşılaşılan bir durumdur. İşsizlik oranı ise yukarıdaki tanıma göre iş bulamayan işgücünün toplam işgücüne oranıdır:

$$\text{İşsizlik Oranı} = \frac{\text{İşsiz Sayısı}}{\text{İşgücü}} \times 100$$

✓ İşsizlik oranı, çalışma çağı nüfusu içerisinde olup da çalışmak isteyenlerin ne kadarının istihdam edilemediğini göstermektedir.

İstihdamla ilgili bir başka önemli tanım da işgücüne katılım oranıdır. İşgücüne katılım oranı; istihdam edilenler ile işsizlerin toplamının çalışma yaşı nüfusu içindeki yüzde payıdır. Bu tanıma göre:

$$\text{İşgücüne Katılım Oranı} = \frac{\text{İşgücü}}{\text{Çalışma Yaşı Nüfusu}} \times 100$$

Kısaca, çalışma çağındaki her 100 kişi içinde, fiilen işgücünde olan kişi sayısını gösteren işgücüne katılım oranını etkileyen önemli unsurlardan biri ücrettir. Ücret arttıkça kişiler işgücü piyasasında daha çok yer almak isteyecektir. Örneğin bir kadın doğumun ardından, eğer ücretler düşükse, çocuğunu yetiştirmenin çalışma hayatında yer almaktan daha iyi olduğuna kanaat getirebilmekte ve işgücü piyasasından çekilmektedir. Bu işgücüne dahil olmayan nüfusun artması anlamına gelecektir. Oysa yüksek ücretlerin varolması durumunda katlanılan fırsat maliyetinin yüksek olduğuna inanan anne tekrar işgücü içerisinde kendini tanımlayabilecektir.

Bir başka önemli unsur ise, ekonominin içinde bulunduğu durumdur. Özellikle durgunluk dönemlerinde, işsizliğin artması nedeniyle işgücüne katılım oranı düşüktür. Ekonominin genişleme dönemlerinde ise daha önce iş aramayanlar da iş aradığından katılım oranı yükselecektir.

İşsizlik Türleri

Resmi verilerde sivil işgücünün sivil istihdamdan fazla olması durumunda işsizlik sorunu ile karşılaşılır. İşsizlerin sayısı işgücüne oranlanarak işsizlik oranına ulaşılır. Genelde yüksek işsizlik oranı zayıf bir ekonominin işareti olarak algılanır. Ancak yüksek işsizlik oranı ya da düşük istihdam oranı kavramlarının ne anlama geldiğinin tam olarak öğrenilmesi, işsizliğe ilişkin gerçekçi oranların hangi düzeylerde olduğunu bilmemize olanak sağlar ve ekonominin performansının sağlıklı bir değerlendirmesini yapmamıza yardımcı olur. Öte yandan kaçınılması mümkün olmayan üç temel türdeki işsizliği, -friksiyonel, yapısal ve devresel- bilmemiz gerekir ki, değerlendirmeleri sağlıklı yapabilelim.

Friksiyonel (Arızı ya da Geçici) İşsizlik

İşgücü piyasasındaki olağan hareketlilikten dolayı ortaya çıkan, uzun süreli olmayan işsizliğe friksiyonel işsizlik denir. Ekonomide açık işler olmasına karşın, herhangi bir işte çalışamayan daima bazı insanlar olacaktır. Çünkü onlar ya işlerini değiştiriyorlar ya da ilk kez iş için araştırma yapıyorlardır. Ekonomistler bunu, emek piyasasındaki ayarlamaların zaman gecikmesi ve de anlaşmazlık içerdiğini tanımlamak için friksiyonel (arızı) işsizlik olarak adlandırırlar.

Yapısal İşsizlik

Ekonomide oluşan yapısal değişikliklerin yol açtığı, bazı becerilerin terk edildiği ya da teknolojik değişme ve uluslararası rekabetteki değişmelere bağlı olarak emek talebi yapısındaki değişimler sonucu ortaya çıkan işsizliktir. Ekonomiler hızlı bir değişim içerisinde. Bir yandan yeni ürünler piyasaya girerken, diğer yandan bazılarının üretimi son bulmaktadır. Bu firmaların sürekli olarak yeni üretim yöntemleri geliştirdiğinin bir göstergesidir. Bu tür değişikliklerin emek talebi üzerine çok derin etkileri olmaktadır. 5-10 yıl önce aranan beceri bugün için hemen hemen hiç aranmamakta-

dır. Örneğin birçok endüstride robot kullanımının yaygınlaşması kalifiye olmayan kişilere olan talebin azalmasına yol açmıştır.

Devresel İşsizlik

Devresel işsizlik, ekonomide belirli dönemler itibarıyla ortaya çıkan işsizliktir. Mevsimlik ve konjonktürel işsizlik olarak iki türü vardır. Mevsimlik işsizlik, ekonomik faaliyetlerin yılın belirli dönemlerinde yoğunluklarını kaybetmelerine bağlı olarak ortaya çıkar. Örneğin; tarım ve inşaat sektörlerinde çalışanlar, kış mevsiminde genelde işsiz kalırlar. Yine turizm sezonu dışında işsizlik artma eğilimi gösterir.

Konjonktürel işsizlik, ekonomik dalgalanmaların daralma ve durgunluk dönemlerinde toplam talepteki azalmaya bağlı olarak ortaya çıkan işsizliktir. Toplam talepte bir daralma olduğunda, firmalar önceden satabildiklerinden daha az ürün satabileceklerinden, genelde üretimlerini azaltmak zorunda kalırlar. Bunun sonucunda bir kısım çalışanlar işsiz kalır ve işsizlik oranı yükselir. Ekonominin genişleme safhalarında ise bu tür işsizlik azalır.

Tam İstihdam ve Doğal İşsizlik Oranı

Ekonomide reel GSYİH'nin potansiyel GSYİH'ye eşit olduğu, daralma ya da genişleme aşamalarının görülmediği, normal zamanlarda var olan işsizlik doğal işsizlik oranıdır. Ekonomide belirli bir miktar friksiyonel ve yapısal işsizlik kaçınılmaz olduğu için ekonomistler sıfır işsizliği ulaşılamaz bir hedef olarak düşünürler. İşsizliğin ne kadarının yapısal ve ne kadarının friksiyonel türde olduğunun bilinmesinin çok güç olmasına rağmen, bu ikisinin toplamına eşit olan doğal işsizlik oranının % 5 dolaylarında olduğu ekonomistler arasında kabul görmektedir. Bu nedenle birçok ekonomist % 5 dolayında bir işsizlik oranını tam istihdam olarak kabul etmektedir.

dikkat

Doğal işsizlik oranının friksiyonel ve yapısal işsizlik oranlarının toplamı olduğuna dikkat edelim.

İşsizliğin Maliyeti

Temel makroekonomik sorunların ilk sırasını işgal eden işsizliğin ekonomide yarattığı önemli maliyetler vardır. Bunlar:

Doğrudan ürün ve gelir kaybı. Emeğin istihdam edilememesi durumunda elde edilecek üretimden ve bu faktörün kazancından ekonomi mahrum kalacaktır.

İnsan sermayesi kaybı. Bir işte çalışmaya sadece bir gelir kaynağı olarak bakmak yeterli değildir. bireyler, kişisel varlıklarının anlamlılığını ya da değerli olduklarının bir göstergesi olarak da bir işte çalışma istegindedirler. Yine kişinin eğitimle elde ettiği becerilerini kullanmaması, işsiz kalması, insan sermayesinin etkin kullanılamamasına yol açmaktadır.

Suçlardaki hızlı artış. Ulusal ekonomilerdeki işsizlik suç eğilimini artırmakta ve hem toplumsal hem de ekonomik açıdan büyük zararlara yol açmaktadır.

Enflasyon

Ekonominin performansını değerlendirmede önemli bir boyut da enflasyondan ve deflasyondan korunmadaki başarı ya da başarısızlıktır. Peki enflasyon ve deflasyon nedir, nasıl ölçülür ve niçin bunlardan korunmak gerekir? En yaygın tanımıyla enflasyon; fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artışlardır.

✓ Fiyatlar genel düzeyi ya da kısaca *fiyat düzeyi*; ekonomideki tüm fiyatların ağırlıklı ortalamasıdır.

Enflasyon kavramından tüm fiyatların yükselişi anlamı çıkarılmamalıdır, ancak fiyatların çoğu yükselirken daha az bir kısmı aşağı düşebilir. Enflasyon oranı işte bu fiyat düzeyinde belirli bir dönemde ortaya çıkan yüzde artıştır. Enflasyon kavramının karşısı deflasyon ise, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli azalışlar olarak tanımlanır. Enflasyon ve deflasyon arasındaki sınır bölgede ise her ülkede arzu edilen fiyat istikrarı yer alır.

Toplumumuzdaki tüm birimler (firma yöneticileri, tüketiciler, sendikacılar, hükümetler) fiyatlar genel düzeyindeki değişmelerle yoğun bir şekilde ilgilenirler. Çünkü fiyat düzeyindeki değişiklikler sonucu, ortaya çıkan zararların tazmin edil-

mesi için her birim çaba harcar. Örneğin; işletme sahipleri müşterilerine uygulayacağı fiyatlardan, sendikacılar işçilerin ücret anlaşmalarında kayıplarını tazmin etmeye yönelirler. Aynı şekilde tüketici olarak hepimizin enflasyonla ilgili kaygıları vardır. Çünkü enflasyon ortamında paramızın daha önceden alabildiği miktarda alım gücü olmayacaktır. Yani giyim, gıda, kültürel kısaca herşey için daha fazla para ödemememiz gerekecektir. Yine hükümetler enflasyona ve deflasyona karşı politikaların ne zaman gerekeceğini bilmek için fiyat düzeyini izlemek durumundadırlar. İşte fiyat düzeyindeki değişimleri izleyebilmek için ekonomistler fiyat endeksleri kullanırlar.

Sık Kullanılan Fiyat Endeksleri

Bir ülkede her yıl binlerce çeşit mal ve hizmet üretilmektedir. Bu durum, fiyat düzeyindeki değişimleri izlemek üzere oluşturulan farklı fiyat endekslerinin ortaya çıkmasına yol açar. Her bir endeks farklı mal sepetlerini içermekte ve bu nedenle farklı enflasyon oranları ortaya çıkmaktadır. Hesaplanan farklı fiyat endekslerine örnek olarak tüketici fiyatları endeksi (TÜFE), üretici fiyatları endeksi (ÜFE), ithalat ve ihracat fiyat endeksleri, ücretliler geçinme endeksi gibi, her biri fiyatlardaki değişimin ayrı bir yönünü ön plana çıkaran endekslerin varlığından bahsedebiliriz. Uygulamada en sık kullanılan üç fiyat endeksi: TÜFE, ÜFE ve GSYİH Deflatörüdür. Bu endeksleri kullanarak, nominal değerini bildiğimiz bir değişkenin reel değerini hesaplarız. Nominal değer aynı yılın endeks değerine bölünerek yapılan işleme *indirme* ya da *deflate etme* denir. Yine her bir endekse göre ortalama fiyat düzeyindeki artış oranı ya da enflasyon oranı hesaplanır. Örneğin endeksin değeri 100'den 108'e yükselmisse enflasyon oranı % 8 olarak hesaplanır.

GSYİH Deflatörü

GSYİH deflatörü, bir dönemin nominal GSYİH'sinin reel GSYİH'sine oranıdır ve baz alınan yıl ile ölçümü yapılan yıl arasındaki fiyat değişiminin bir ölçüsüdür. GSYİH deflatörü, ekonomide üretilen tüm malları ve hizmetleri içeren, oldukça geniş kapsamlı bir fiyat endeksidir.

Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)

TÜFE, şehirlerde yaşayan tüketicilerin, sabit bir mal ve hizmetler sepetini satın alma maliyetindeki değişimleri ölçer. Bu nedenle tipik bir hanehalkının yaşam maliyetinin göstergesi olarak değerlendirilir. Sepete dahil edilen mal ve hizmetlere baz alınan yılda hanehalklarının bütçeleri içindeki payına göre ağırlık verilir ve baz yıl değiştirilmedikçe bu değerler değişmez. Hane bütçelerine ilişkin bilgiler, TÜİK tarafından Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketleri yoluyla elde edilmektedir.

Yine endeks sepetinin kapsamı ve ağırlık yapısı her yıl hanehalkı bütçe anketi sonuçları kullanılarak Aralık ayında güncellenmektedir. Endeks rakamları zincirleme Laspeyres formülasyonu çerçevesinde hesaplanmaktadır. Böylece sabit bir baz yıl yerine her yıl bir önceki yılı baz alarak hesaplama yapılmaktadır. TÜFE ile GSYİH deflatörü arasındaki farkları üç noktada toplayabiliriz:

- Deflatör, TÜFE'ye göre daha geniş bir mal grubunun fiyatlarını ölçer. Deflatör ekonomide üretilen tüm nihai mal ve hizmetleri içerirken, TÜFE yalnızca tüketicilerce satın alınan bazı mal ve hizmetleri içerir.
- TÜFE ithal mallarını da içerirken, deflatör yalnızca yurtiçinde üretilen malları ve hizmetleri içerir.
- TÜFE'nin ölçtüğü mal sepeti Hanehalkı Bütçe Anketi sonuçlarına göre değiştirilken, deflatör ekonomide üretilen malların bileşimindeki tüm değişmeyi yansıtır.

Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)

ÜFE de TÜFE gibi belli bir mal sepetinin maliyetini ölçer. Burada ülke ekonomisinde üretimi yapılan ve yurtiçi satışa konu olan ürünlerin genel fiyat düzeylerindeki değişim ölçülmektedir. ÜFE'de kullanılan fiyatlar üreticiden dağıtım kanallarına geçerken ölçülmektedir. Fiyatlara KDV gibi vergiler dahil edilmeyip sadece peşin üretici fiyatları dikkate alınmaktadır.

ÜFE diğer iki endeks için haberci gibidir. Zira ÜFE'deki artışlar TÜFE ve deflatördeki muhtemel bir artışı ima eder. Bu nedenle siyasiler ve ekonomistlerin önem verdiği endeks ÜFE'dir. Her üç endeksin gösterdiği oranlar az çok farklılıklar gösterebilir. Bun-

lardan biri doğru diğeri yanlıştır diyemeyiz. Siyasiler ÜFE'ye daha çok önem verirken, geçim derdindeki insanlar elbetteki TÜFE'ye önem vereceklerdir. Türkiye'de 2014 yılından itibaren ÜFE'nin yerini Yİ-ÜFE (Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi) almıştır.

Enflasyonun Maliyetleri

Enflasyon da işsizlikte olduğu gibi doğrudan bir üretim kaybı söz konusu değildir. Ancak ekonomik sorunlar arasında bazen işsizlik bazen de enflasyon ilk sıralarda yer alır. Yani insanlar işsizlik gibi enflasyondan da korkmaktadırlar. Çünkü ellerindeki paraları enflasyona paralel olarak değer kaybetmekte, ücret ya da gelirleri enflasyona göre ayarlanmadığında satın alma güçlerini kaybettiklerinin farkındadırlar. Enflasyon sorununu ve maliyetlerini anlayabilmek için tahmin edilmeyen ya da beklenmeyen ve tahmin edilen (beklenen) enflasyon bağlamında açıklamaların sürdürülmesi daha yararlı olacaktır.

Beklenmeyen (Öngörülmeyen) Enflasyon ve Gelirin Yeniden Dağılımı

Enflasyonun bizi inciteceğine ya da zarar vereceğine genelde hepimiz inanırız. Ancak bu durum her zaman gerçekleşmez. Bazı zamanlarda fiyatlar artıyor ve bizim parasal gelirimiz de artıyor, hatta bazen parasal gelirimizdeki artışın fiyatlardaki artıştan daha hızlı olduğunu düşünürsek, bu durumda her zaman zarar gördüğümüzü savunamayız. Burada yanlış anlaşılabilir bir durumu açıklığa kavuşturabiliriz. Şöyle ki; sık duyduğumuz “Enflasyon satın alma gücümüzü düşürür” şeklinde bir ifade yerine “Parasal gelirimizdeki ya da ücretimizdeki artış enflasyon oranından daha düşükse, satın alma gücümüz düşer” biçimindeki bir ifade daha doğru olacaktır. Bu nedenle ekonomistler fiyatlar üzerine odaklanmaktan ziyade reel gelir üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırırlar. Reel gelir, gelirimizin satın alma gücüdür ya da gelirimizin satın alabileceği mal ve hizmet miktarıdır. Ekonomistler beklenmeyen enflasyonun aslında gelirin yeniden dağılım problemi olduğu üzerine tartışırlar. Çünkü beklenmeyen enflasyon reel geliri bazı insanlardan ötekilere aktarmaktadır.

Sabit Gelirliler ve Tasarrufla Bulunanlar: Enflasyondan en çok zarar görenler sabit geliri olan insanlardır. Çünkü onların gelirleri esnek değildir. Klasik örnek emekli maaşıyla geçinenler ya da biriktirmiş olduğu tasarrufla geçinmek zorunda olanlardır. Enflasyon belirli zamanlar için sabit ge-

tiri sağlayan nominal değerli varlıkların reel değerini düşürmektedir. Örneğin; bir yıl vadeli tahvil almış birisi için fiyat düzeyinin bir yıl sonra ikiye katlanması durumunda, tahvilin ana parasını geri aldığı anda, bu paranın alım gücünün tahvil satın aldığı döneme göre yarı yarıya azaldığını görecektir. Bu şekilde beklenmedik bir enflasyonla alacaklılardan (tasarruf yapanlardan) borçlulara (tahvil ihraç edenlere) doğru bir servet transferi olacaktır.

Borç Verenler ve Borç Alanlar: Beklenmeyen enflasyon bankalar ve diğer ödünç verenlere de zarar verebilir. Çünkü borç alanlar, geri ödeme tarihinde ödünç aldıklarından daha az değerde ödemedede bulunabilirler. Devlet en büyük borçlu olduğu için böyle bir enflasyondan kazançlı çıkar. Yine düşük faizle borçlanan ev sahipleri ve firmalar böyle bir durumdan kazançlı çıkarlar. Borç verenler ve borç alanlar enflasyon oranını doğru tahmin edebilirlerse, bunun neden olacağı zararı etkisiz hale getirebilirler. Şayet taraflar enflasyon oranının yanlış tahmin etmişlerse, taraflardan biri kazanırken, diğer taraf kaybedecektir.

İşçiler ve İşverenler: Genel olarak enflasyonun gelir transferini işverenler lehine çevireceği düşüncesi daha yaygındır. Beklenmeyen enflasyondan zarar görenler parasal gelirleri fiyatlar kadar yükselmeyenlerdir. Eğer enflasyon oranı %20 olduğunda, işveren size %10 zam vermişse reel geliriniz düşmüş olacaktır. Yani gelirinize alabileceğiniz mal ve hizmetin gerçek miktarı, öncesine kıyasla % 10 daha az olacaktır.

Beklenen (Öngörülen) Enflasyonun Maliyetleri

Enflasyon tahmin edilebildiğinde yeniden dağılım etkisinde azalma görülecektir. Çünkü bireyler ve firmalar enflasyondan kendilerini korumak için çeşitli davranışlarda bulunacaklardır. Enflasyonun sonuçları gelir dağılımı üzerindeki etkilerini çok aşar. Enflasyon beklenen olsa dahi, bireylerin ve firmaların kendilerini enflasyonun etkilerinden korumak için girişimlerde bulunmaları kaynak israfıdır. Çünkü ekonomik birim emek zamanını ve enerjisini harcamaktadır. Örneğin, birey en çok getiriyi hangi finansal kurumdan elde edebileceği konusunda araştırma yapacak; restoranlar sık sık menülerini, firmalar fiyat listelerini sürekli değiştirmek zorunda kalacaklardır. Tüm bunlar önemli bir işlem maliyeti ve zaman gerektirir.

Kaynakların israf edilmesine ilave olarak beklenen ya da beklenmeyen enflasyon etkinsizliğe yol açabilir. Çünkü enflasyon fiyat sistemi tarafından sağlanan bilgilerin değişmesine ya da çarpıtılmasına neden olur. Örneğin, cep bilgisayarlarının fiyatının yükseldiğini varsayalım. Bu yüksek fiyat, ürüne talebin yüksek olduğunu mu, yoksa sadece

fiyatlar genel düzeyindeki bir artışı mı yansıtır? Bilgisayar firmaları kararsız oldukları için yeni üretim kapasitesi için yatırım yapmada isteksiz davranabilirler. Bu nedenle enflasyon yatırım harcamalarını yavaşlatabilir ve ekonominin büyüme oranını azaltabilir. Kısaca hem beklenen hem de beklenmeyen enflasyon topluma maliyet yükler.

Yaşamla İlişkilendir

Türkiye'deki Enflasyonun Analizi

Mahfi Eğilmez

4 Mayıs 2017 Perşembe

<http://www.mahfiegilmez.com/search?updated-max=2017-05-08T15:57:00%2B03:00&max-results=4>

Enflasyon ve Nedenleri

Enflasyon iki nedenle oluşur: (1) Toplam talep, toplam arzdan fazlaysa fiyatlar yükselir (talep enflasyonu), (2) Üretim maliyetleri artıyorsa fiyatlar yükselir (maliyet enflasyonu.)

Toplam talep niçin toplam arzı geçer? Madem talep varsa buna uygun olarak üretim niçin artıp arzın talebi dengelemesi gerçekleşmez? Bunun da çeşitli nedenleri var. En önemlilerini sayalım: (1) Talep, arza göre daha çabuk değişim gösterebilir. Üretim birçok alanda artan talebe hemen yanıt verecek kadar hızlı artamayabilir. Bu durumda talep fazlası fiyatların yükselmesine yol açar. (2) İhracat artışı iç talebin karşılanamamasına ve dolayısıyla iç fiyatların artmasına yani enflasyona yol açabilir. (3) Üretim birimlerinde sorunlar ortaya çıkabilir ve bu da arzın düşmesine yol açabilir. Arzın düşmesi demek talebin karşılanamaması ve fiyatların artması demektir.

Üretim maliyetlerinin artması hangi nedenlerle ortaya çıkar? Bunun da birçok nedeni olabilir. (1) Mesela ücretler hızlı bir artış gösterebilir. Bu durumda üretim maliyetleri artar ve bu artış fiyatlara yansıtılınca zincirleme etkilerle enflasyo-

nist eğilimler ortaya çıkar. (2) Ülke parası yabancı paralara karşı değer kaybeder. Bu durumda ithal malları pahalılaşacağı için iç fiyatlar da artmaya başlar ve enflasyonist baskılar oluşur. (3) Çeşitli nedenlerle ülke açısından önemli olan bazı girdilerin fiyatları artabilir. Mesela petrol ve doğal gaz fiyatlarında ortaya çıkacak ani yükselmeler bunları kullanarak üretim yapan sanayi dallarında fiyat artışlarına ve o da zincirleme etkiyle enflasyona yol açabilir.

Türkiye'de bugün yaşanan enflasyonun nedenleri

Türkiye'de bugün yüksek oranlı bir enflasyon olgusuyla karşı karşıya bulunuyoruz. Nisan ayı verileri bize 12 aylık enflasyonun TÜFE bazında yüzde 11,87, Yİ-ÜFE bazında ise yüzde 16,37 düzeyinde olduğunu gösteriyor. Dünyada enflasyonun oldukça düşük olduğu bir dönemde bu oranlar çok yüksek düzeyleri işaret ediyor. Bunun nedeni nedir? Bunun nedenleri başlıca iki grupta toplanıyor: (1) ₺ son dönemlerde yabancı paralara karşı aşırı değer kaybına uğradı. (2) Gıda fiyatları Türkiye'de hızlı artış gösterdi.

₺ 'nin yabancı paralara karşı ne kadar değer kaybına uğradığını ölçmenin en sağlam yolu reel efektif kur endeksindeki değişimlere bakmaktan geçiyor. Aşağıdaki tablo, 2016 yılı Temmuz ayından 2017 yılı Nisan ayına kadar Reel Efektif Kur Endeksindeki gelişmeyi gösteriyor.

Aylar	Reel Efektif Kur Endeksi
Temmuz 2016	100,92
Ağustos	99,66
Eylül	99,77
Ekim	98,31
Kasım	95,10
Aralık	92,02
Ocak 2017	87,54
Şubat	88,75
Mart	89,38
Nisan	90,31

Tabloya göre ₺, 2016 Temmuz ayında endeks değerinin biraz üzerinde iken sonraki aylarda değer kaybetmeye başlıyor. Bu değer kaybı 2017 Şubat ayına kadar sürüyor, sonrasında ₺, bu para birimlerine karşı toparlanmaya başlıyor. Ne var ki Nisan 2017 itibarıyla halen 100 endeks değerinden 10 puan aşağıda bulunuyor.

Türkiye’de tüketim harcamalarında bir önceki yıla göre karşılaştırmalı olarak baktığımızda 2016 yılında tüketim harcamalarında bir önceki yıla göre artış olmadığını, tam tersine düşüş olduğunu görebiliyoruz.

Bu durumda Türkiye’de son bir yılda ortaya çıkan enflasyonun talep kökenli olmaktan çok maliyet kökenli olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıdan beri yaptığımız açıklamalar maliyetlerde asıl etkinin büyük ölçüde kur kökenli olduğunu açıklayabilmiş olmalı. Bu durumda yapılması gereken şey kısa dönemde ₺’nin dış değer kaybının devamlılığını engellemek olarak karşımıza çıkıyor. Bunu da kısa dönemde yapabilmenin yolu para politikasını yeterince sıkılaştırmaktan yani faizleri artırmaktan geçiyor. Nitekim Merkez Bankası da bu yılın başlarında bu durumu görerek faiz artırımına yöneldi. Üstelik bu artırmayı günlük faiz artırımlarına dönüştürerek sürekli bir yapıya oturttu.

Toplam Hasıla ve Ekonomik Performans Açısından Önemi

Her ekonomik sistemin temel amacı insan ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmet üretiminde bulunmaktır. Bu nedenle birçok ekonomist ülke performansını değerlemede en önemli gösterge olarak GSYİH değişkenini ele alır.

Nominal ve Reel GSYİH

Ekonomik performansın en iyi ölçütü olan GSYİH, belli bir ekonomide üretilen bütün nihai mal ve hizmetlerin parasal değeridir. GSYİH’nin hesaplanmasında ekonomideki üretici birimlerin üretimde ara malı olarak kullandığı mal ve hizmetler değil, nihai tüketicilerin tüketim, yatırım ve ihracat amaçlı kullanımlarına hazır mal ve hizmetler dikkate alınır. Tanımdan anlaşılacağı gibi, GSYİH fiziksel çıktı birimden ziyade parasal birimle ölçülmektedir. Bu durum anlamlı istatistiki bilgi oluşturmayı olanaklı kılmaktadır. Bu yolla elma ve armutların toplanması mümkün olmaktadır. Süreç oldukça basittir. Her bir mal ve hizmet üretimi satış fiyatı üzerinden değerlendirilir, bu değerler toplanarak GSYİH rakamına ulaşılır. Cari fiyatlar kullanılarak nihai mal ve hizmetlerin

parasal değerlerinin ölçülmesi *nominal GSYİH* olarak isimlendirilir. Buna kısaca *cari fiyatlarla GSYİH* de denilmektedir. Reel GSYİH’nin ölçülmesinde ise baz dönemi fiyatları (temel alınan bir yılın fiyatları) kullanılarak, nihai mal ve hizmet çıktısının değeri hesaplanmaktadır. Reel GSYİH’nin bu özelliği nedeniyle alternatif ismi *sabit fiyatlarla GSYİH*’dir.

Yıllar itibarıyla reel GSYİH düzeyleri karşılaştırılarak, ekonominin performansı üzerine yorum yapılabilir. Bu tespiti nominal GSYİH’lere bakarak yapmak mümkün değildir. Örneğin Tablo 5.1’de Türkiye için 2009-2017 yıllarına ait nominal ve reel GSYİH düzeyleri verilmiştir. Bu dönem içinde nominal GSYİH yaklaşık 3,1 kat artmıştır. İlk olarak bu ekonominin güzel bir performans sergilediğini ifade edebilir. Ancak böyle bir analiz ve varılan sonuç yanlış olacaktır. Çünkü nominal GSYİH’ye veri bir yıldaki üretimin o yılın fiyatları ile çarpılması sonucu ulaşılır. Dolayısıyla nominal GSYİH’deki artış hem çıktıdaki artışı hem de fiyatlardaki artışı içerir. Burada aldığımız yıllara baktığımızda, önemli ölçüde fiyatlardaki artışı kapsamış olduğunu görürüz. Bu yüzden eğer bizler fiziksel çıktının (üretimin) ne kadar arttığını bilmek istiyorsak reel GSYİH’ye bakmamız gerekir.

Tablo 5.1 Türkiye için 2009-2017 Yıllarına ait Nominal ve Reel GSYİH Düzeyleri

YILLAR	Nominal GSYİH (Bin ₺)	Nominal GSYİH'deki Artış Oranı (%)	Reel GSYİH* (Bin ₺)	Reel GSYİH'deki Artış Oranı (%)
2009	999.191.848	0,4	999.191.848	-4,7
2010	1.160.013.978	16,1	1.083.996.979	8,5
2011	1.394.477.166	20,2	1.204.466.935	11,1
2012	1.569.672.115	12,6	1.262.160.182	4,8
2013	1.809.713.087	15,3	1.369.334.107	8,5
2014	2.044.465.876	13,0	1.440.083.365	5,2
2015	2.338.647.494	14,4	1.527.725.206	6,1
2016	2.608.525.749	11,5	1.576.365.403	3,2
2017	3.104.906.706	19,0	1.693.310.340	7,4

Kaynak: TÜİK, * baz yılı 2009

Reel GSYİH'de fiyat düzeyindeki değişmelerin etkileri elimine edilir. Sabit alınan bir yılın fiyatları ile her bir yılın üretim değerleri çarpılarak reel GSYİH değerine ulaşılır. Örneğimizde 2009 yılı için reel GSYİH 999 milyar ₺ iken, 2010 yılında 1.084 milyar ₺ olmuştur. Dikkat edilirse, 2009 yılı fiyatları ile değerlendirildiğinde reel GSYİH'de artış oranı %8,5 iken; nominal GSYİH'deki artış oranı ise %16,1'dir. Bu iki büyüme oranı arasındaki fark, nominal GSYİH'deki artış oranının içinde fiyat artışlarının da yer almasından kaynaklanmaktadır. 2017 yılı reel GSYİH'si ise 1.693 milyar ₺'dir. Dolayısıyla nominal GSYİH 2009-2017 yılları arasında yaklaşık 3,1 kat artarken, reel GSYİH yaklaşık olarak 1,7 kat artmıştır. Tablo 5.1'in son sütunu reel GSYİH'deki artış oranını göstermektedir ki, bu büyüme oranı demektir. Buna göre 2017 yılında Türkiye, bir önceki yıla göre ekonomik anlamda % 7,4 oranında büyümüştür.

Reel GSYİH'de Artış: Büyüme Oranı

Reel GSYİH'deki dönemler (3 aylık, yıllık) itibarı ile değişme, büyüme oranı olarak tanımlanır ve genelde yüzde değişmeler ile açıklanır. Bir değişkenin herhangi iki dönem arasındaki değişme oranı, bu değişkenin iki dönemdeki değerleri arasındaki farkın, başlangıç dönemindeki değerine bölünmesi ile hesaplanır. Örneğin; başlangıç dönemindeki reel GSYİH değerini Y_0 ile gösterelim, bir sonraki GSYİH değerine de Y_1 diyelim, bu iki dönem arasında reel GSYİH'deki yüzde değişme ya da büyüme oranı (g) şöyle hesaplanır:

$$g = \frac{Y_1 - Y_0}{Y_0} \times 100$$

Bu oran dönemler arasında ülkenin üretim gücü hakkında bize bilgi sunar. Yıllar itibarıyla reel GSYİH genelde artış eğilimi gösterir ve bu eğilim **reel GSYİH trendi** olarak adlandırılır. Reel GSYİH trendindeki yukarı doğru gelişmeler, hayat standartlarındaki artışın bir ifadesidir. Reel GSYİH'deki artış üretim faktörlerindeki artıştan, teknolojik ilerlemelerden ve eğitimden kaynaklanır. Ancak trend her zaman artış şeklinde oluşmayabilir. Reel GSYİH'de aşağıya doğru bir gidiş işsizlik, üretim kaybı ve refah düzeyinde bir azalma anlamına gelir.

Reel GSYİH'nin trend çevresinde gösterdiği dalgalanmalar izlenerek ekonominin performansı üzerine yorum yapılabilir. Örneğin reel GSYİH'nin hızlı büyümesi durumunda ekonomide kârlar artacak, üretim faktörleri sahipleri daha fazla gelir elde edecekler ve tüketim harcamaları artacaktır. Bu pozitif yönlü gelişmeler ile eğitim ve sağlık hizmetlerinin kaliteleri de artacak, ulaşım için daha geniş yollar yapılacak, daha rahat olacağımız mekânlar inşa edilebilecektir. Ancak reel GSYİH'deki artış ne kadar hızlı olursa tükenebilir doğal kaynaklar da hızla tüketilecek, bir takım çevresel ve atmosferik kirlilik boyutları ön plana çıkacaktır. Bu sorunların giderilmesi bir takım harcamaları gündeme getirecektir.

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ve Ölçülmesi

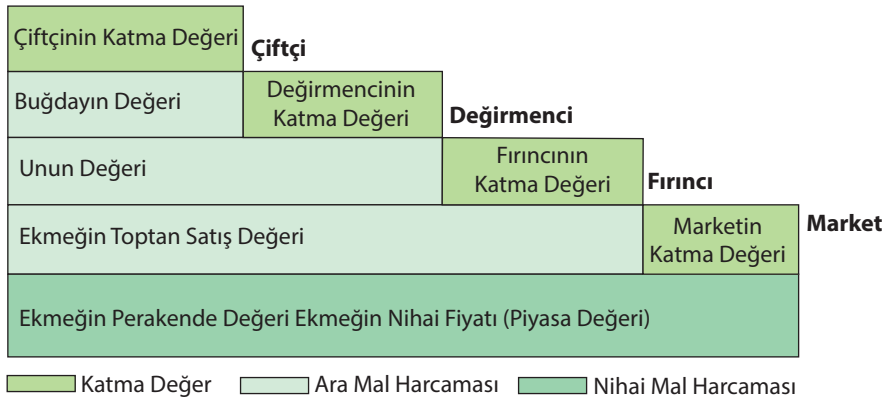
Temel makroekonomik değişkenlerin ilk sırasını, ekonomik performansın en iyi ölçütü olan GSYİH alır.

✓ GSYİH, bir dönemde bir ülke sınırları içerisinde üretim faktörleri kullanılarak üretilmiş nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarıyla hesaplanmış değeridir.

GSYİH'nin içeriğine ilişkin bazı noktaların açıklığa kavuşturulması faydalı olacaktır.

Nihai Mallar, Aramalı ve Katma Değer: GSYİH, belirli bir dönemde belirli bir ülke sınırları içinde üretilen bütün nihai mal ve hizmetlerin değeridir. Nihai mal ve hizmetler, ekonomideki üretici birimlerin üretimde ara malı olarak kullanmayacağı, tüketim, yatırım ve ihracat için kullanıma hazır mal ve hizmetlerdir. Nihai mal ve hizmetlerin özellikle belirtilmesi çift (mükerrer) saymadan kurtulmak içindir. Örneğin marketten aldığımız ekmeğin değerini hesaba katmakla değirmenciye satılan buğdayın, fırıncıya satılan unun, markete fırıncının sattığı ekmeğin değerini de hesaba katmış oluruz.

Bu durum Şekil 5.2'de özetlenmektedir. Çiftçi ürünü yetiştirmekte, bu ürüne yaptığı eklenti için bir değer biçmekte ve bu çiftçi için ürünün katma değeri olmaktadır. Çiftçi ürününü bu değeri dikkate alarak değirmenciye satacaktır. Aynı şekilde değirmencide buğdayı un haline dönüştürürken bir değer katmakta ve bunun için belirlediği katma değeri ilk buğdayın fiyatına ekleyerek fırıncıya satmaktadır. Fırıncı bir takım işlemlerle unu ekmek haline getirdiğinde, bir üretim yaptığından dolayı, bunu perakendeci olan markete satarken katma değerini ekleyecektir. Market te bunu nihai tüketiciye satarken yaptığı hizmet nedeniyle belirleyeceği katma değeri ekleyecektir. Ulaşılan fiyat, aslında katma değerler toplamından başka bir şey değildir. Diğer bir ifadeyle, bir ürünün piyasa fiyatı onun katma değerleri toplamına eşittir. Bu nedenle nihai aşamadan önceki aşamalarda yapılan mübadeleler GSYİH içine dahil edilmez. Çünkü bunların tümünün parasal değeri nihai malın fiyatı içinde yer almaktadır.

Şekil 5.2 Ekmeğin nihai mal oluncaya kadar geçirdiği aşamalar

Bu noktada şu ayrıma dikkat edilmelidir. Sözcüğümi “Domates nihai mal mıdır, yoksa ara malı mıdır?” sorusu hatalıdır. Çünkü kullanım yeri konusunda bilgi eksikliği vardır. Eğer domates salça üretiminde kullanılacaksa, bir girdi ve ara malıdır. Eğer sofralık olarak, doğrudan tüketiciye sunulacaksa, nihai malıdır. O halde malın adından çok kullanım yeri nihai mal veya ara malı olup olmadığını belirlemektedir. Uygulamada, mükerrer hesaplamadan kurtulmak için katma değer kavramı kullanılır. Katma değer, bir malın üretiminin her bir aşamasında o malın değerine yapılan ilavedir. Ekonomide her bir mala ilişkin katma değerler toplamı aynı zamanda o malın piyasa fiyatına eşittir. Ekonomide üretilen bütün katma değerlerin toplanması suretiyle GSYİH'ye ulaşılabilir.

Cari Dönem Üretimi: GSYİH yalnızca hesaplandığı dönemde üretilmiş mal ve hizmetleri içerir. Daha önceki dönemlerde üretilmiş malların yer aldığı değişimler GSYİH'yi artırmaz. Örneğin yeni bir evin yapılması GSYİH'yi artırırken, mevcut bir evin satışı GSYİH'yi etkilemez. Ancak emlak komisyoncusunun geliri cari dönemde üretilmiş bir hizmet karşılığı olup, bunun değeri GSYİH'ye dahildir.

Piyasa Fiyatları: GSYİH, malların değerini piyasadaki alıcı fiyatlarıyla ölçer. Alıcının ödediği piyasa fiyatı ile satıcının eline geçen fiyat farklıdır. Piyasa fiyatından, dolaylı vergileri çıkarırsak, malın üretiminde kullanılan faktörlerin elde ettikleri geliri bulmuş oluruz.

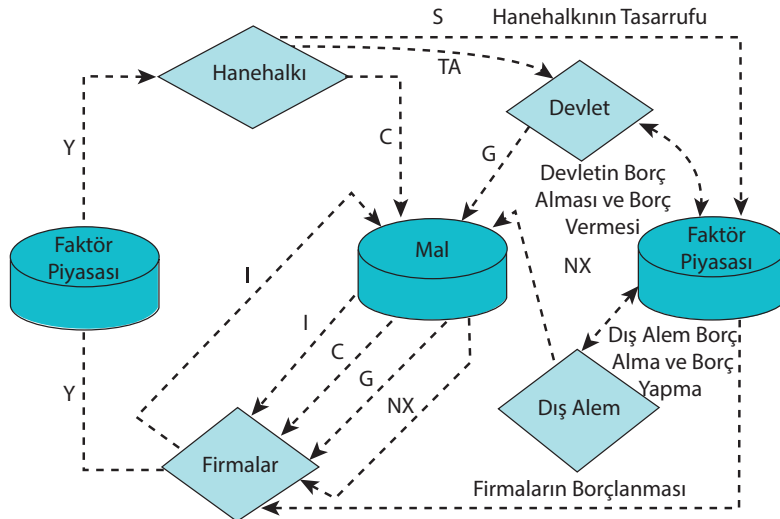
GSYİH'nin Ölçülmesi

GSYİH'nin tanımını yaparken şu husus sanırız dikkatinizi çekmiştir. GSYİH para birimiyle ölçülmektedir. Bu durum anlamlı istatistiki bilgi oluşturmayı olanaklı kılmaktadır. GSYİH'nin ölçümü için üç yöntem kullanılır. Bunlar: i) Harcamalar yöntemi, ii) Gelirler yöntemi, iii) Üretim yöntemi. Bir ekonomide harcama ve gelir etkileşimlerinin üç piyasada gerçekleştiğini görürüz. Bunlar: i) Mal ve hizmet piyasaları, ii) Faktör piyasaları, iii) Finansal piyasalardır. Bu piyasalarda rol oynayan ekonomik birimler ise dört grupta toplanır. Bunlar:

1. Hanehalkları;
 - Firmalara üretim faktörleri arz ederek, karşılığında gelir elde ederler.
 - Firmalardan tüketim malı satın alarak, harcama yaparlar.
 - Gelirinin bir kısmını tasarruf ederler.
2. Firmalar;
 - Kiraladığı ya da satın aldığı üretim faktörleri karşılığında hanehalklarına ödeme yaparlar.
 - Diğer firmaların yatırım harcamalarından gelir elde ederler.
 - Kendi stoklarını azaltabilirler.
 - Yatırımlarını finanse etmek için finansal piyasalardan ve hanehalklarından borçlanırlar.

3. Devlet;
 - Firmalardan satın aldığı mal ve hizmetler için harcama yapar.
 - Hanehalkı ve firmalara transfer ödemesinde bulunur ve onlardan vergi alır.
 - Geliri ve giderleri arasında fark olursa, bütçe imkanlarına göre borçlanır ya da borçlarını öder.
4. Dış alem;
 - Yurtiçi firmalarca satılan mal ve hizmetlerden gelir elde edilir (İhracat)
 - Yabancı firmaların ürettiği mal ve hizmetler için harcama yapılır (İthalat)

Şekil 5.3'de görüleceği gibi, hanehalkları, firma, kamu ve dış alem arasındaki etkileşimler mal, faktör ve finansal piyasalarda gerçekleşir. Bu piyasalarda ayrıca harcama ve gelirin dairesel akımı tamamlanır. Hanehalkları bu dairesel akım içerisinde tüketim harcamalarında bulunur, yatırımcılar diğer firmalardan ve kendi mal stokunda değişiklik yaparak yatırım harcamalarında bulunur, hükümetler kamu harcamalarını gerçekleştirir. Dış alemle net ihracat durumuna göre harcamalar belirlenir. Sonuç olarak, toplam gelire eşit olan toplam harcamalar tüketim (C), yatırım harcamaları (I), kamu harcamaları (G), net ihracattan (NX) oluşur.

Şekil 5.3 Dairesel Akım Modeli Harcama Gelir Eşitliği

Şekil 5.3'deki dairesel akım modelinde görüleceği üzere, ekonomide mal ve hizmetler için harcama yapan sadece hanehalkları değildir. Devlet, firmalar ve yabancılar da harcama yaparlar. Bu gruplar tarafından yapılan harcamaları kısaca özetlersek;

Tüketim harcamaları (C): Tüketiciler tarafından mal ve hizmet alımına yönelik yapılan toplam harcama miktarıdır. GSYİH'nin en büyük kalemidir. Bu harcamalar dayanıklı tüketim mallarının (otomobil, buzdolabı, TV..vb) alınmasını kapsadığı gibi yiyecek, giyecek, eğlence ve haberleşme gibi dayanıksız tüketim mal ve hizmetlerini de kapsar.

Gayrisafi sabit sermaye oluşumu (Yatırım Harcamaları) (I): Burada hem özel sektörün hem de kamu sektörünün yatırım harcamaları yer alır. Yatırımlara gelir getiren aktifler üzerine yapılan her türlü harcama dahildir. Yeni fabrikalar ve makineler için firmalar tarafından yapılan harcamalar; yeni evler ve konutlardaki geliştirmeye yönelik hanehalklarının harcamaları; devletin inşaat, makine ve teçhizat için yaptığı harcamalar yatırım sınıflandırmasına girer.

Firmaların stoklarındaki değişimler de brüt yatırım harcaması kapsamında değerlendirilir. Çünkü stoklar gelecekte gelir sağlayacak aktif temsil etmektedir. Stok değişimleri üretime konu olan hammadde ve malzeme, mamül ya da yarı mamülden oluşan stoklardaki dönem sonu ve dönem başı arasındaki farktır. Eğer fark artı ise yatırımlar artar, eksi ise yatırımlar azalır. Çünkü GSYİH cari üretimi ölçtüğünden, cari dönemde üretilen fakat satılmayan stoklar da GSYİH'ye dahil edilmektedir, ki bu yatırımdır.

Bir hususu biraz daha açıklığa kavuşturmakta yarar vardır. Bir kişinin tasarruflarını değerlendirmede sık sık duyduğumuz yatırım kelimesiyle burada açıklamaya çalıştığımız yatırım arasındaki farkı anlamamız gerekir. Bir harcamanın ekonomi açısından yatırım sayılabilmesi için ülkenin üretim kapasitesinin artması gerekir. Bu nedenle yatırım tanımlanırken, sermaye stokunda sağlanan artış şeklinde ifade edilir. Yoksa kişinin hisse senedi alması, bankaya para yatırması ya da yeni inşa edilmiş ev satın alması yatırım harcamaları olarak değerlendirilmez.

Devletin nihai tüketim harcamaları (G): Bu kategoride devletin hizmetlerini yerine getirebilmek için her çeşit mal ve hizmetler için yaptığı harcamalar yer alır. Bu harcamalar, istihdam edilen personele ödenen ücretlerden büro malzemelerine, askeri harcamalardan danışmanlık hizmeti harcamalarına kadar çeşitli türdeki harcamalardır. Bu harcamalar içerisinde, sosyal güvenlik ve refah ödemeleri şeklindeki transfer harcamaları yer almaz.

Net İhracat ((X-M) ya da NX): Bir ekonomideki bazı firmalar ürünlerini ya da ürünlerinin bir kısmını yurtdışında satarlar. Bu durumda ekonomi içindeki satışlarda yer almayan, ancak cari dönemde üretilen bu değer hesabına katılması, yani GSYİH içinde gösterilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu ekonomide satılan bazı mal ve hizmetler dış alemde üretilmiş olabilir. Bu durumda ihracatın değerinden ithal edilen malların değeri çıkarılır. Kalan net ihracat rakamıdır, bu büyüklük ülke içindeki satışlara ilave edilir. Toplam net ihracat, ithalatın ihracattan az olması durumunda pozitif, aksi halde negatif olacaktır. Net dış faktör gelirlerini buraya dahil edersek, bu dört gruptaki harcamalar toplanarak harcama yaklaşımı çerçevesinde GSYİH hesaplanır. Buna göre;

$$GSYİH = C + I + G + NX \text{ olur.}$$

GSYİH'yi gelir yaklaşımı çerçevesinde hesaplamak, dairesel akım diyagramından görüleceği üzere, biraz daha karmaşıktır. Üretim; mal ve hizmet üretmek amacıyla üretim faktörlerini bir araya getirmek suretiyle gerçekleştirildiğine göre, üretilen hasılanın değerine, bu faktörlere yapılan ödemeler toplamından ulaşılır. Ancak üretim sürecinde elde edilen çeşitli gelir biçimlerine (ki bunlar; ücret, kira, faiz ve kâr şeklinde tanımlanır) ilave olarak iki tane de gelir sayılmayan ödeme vardır. Bunlar dolaylı vergiler ve amortismanlardır. Bu yöntemle elde edilen gelir ve gelir sayılmayan ödemeleri kısaca açıklarsak;

İşgücü ödemeleri (W): Kamu ve özel sektörde çalışanlara ödenen maaş ve ücretlere ilave olarak, işverenlerin sağlık planlarına katkısı ve maaştan kesilen vergi gibi ödemeler bu kategoride yer alır.

TÜİK verilerinde yer alan ve işletme artığı adı altında gösterilen kalem aslında emek faktörü dışındaki üretim faktörlerine ait gelirlerdir. Bunlar ise;

Kira gelirleri ya da rant (R): Hanehalkı tarafından binalar, arazi gibi mülkiyetin kiraya verilmesi sonucu elde edilen gelirdir.

Net faiz: Hanehalkı tarafından firmalara stokların finansmanı, yeni fabrika ya da yeni makine alımları için verilen ödünçler karşılığı elde edilen gelirdir.

Kârlar: Firmaların vergi öncesi elde ettiği gelirler olup, vergi ödemeleri, hisse senedi sahiplerine ödenen kâr payları ya da yeniden yatırım için dağıtılmayan kârlar şeklinde kullanılırlar.

Ücret, faiz, kira ve kâr şeklinde elde edilen bu gelirlere ilave olarak, gelir sayılmayan iki ödemenin de toplama dahil edilmesi gerekir. Bunlar;

Dolaylı vergiler: Bunlar harcama ve satış vergileri gibi ödemeleri içerir. Bu tür vergiler için önemli olan, bu vergilerin devlet adına firmalarca toplanmasıdır. Yani firmaların elde ettikleri hasılatlarının bir kısmını devlete aktarmaları zorunludur. Bu ödemeler üretim faktörleri sahiplerine gitmediği için bu tür vergiler gelir sayılmayan ödemelerdir.

Amortismanlar: Yıpranma ve eskime karşılığı olarak da ifade edilebilir. Amortisman karşılıkları aslında eskiyen fabrika ve aletlerin yenilenebilmesi için oluşturulan fonlar olup, dolaylı vergiler gibi gelir sayılmayan ödemelerdir.

Gelir yaklaşımıyla GSYİH'yi hesaplamada elde edilen büyüklüğün harcama yaklaşımıyla ulaşılan sonuca eşit olması gerekir. Eğer eşit değilse, istatistiki hata kalemiyle eşitlenir. Bu eşitlik gereklidir. Çünkü çıktılar için harcanan her birim para, bir başkası tarafından gelir olarak ya da gelir sayılmayan ödeme olarak elde edilmektedir. Sonuç olarak gelir yaklaşımı çerçevesinde GSYİH'yi aşağıdaki şekilde yazabiliriz:

$$GSYİH = \text{Ücret} + \text{Rant} + \text{Faiz} + \text{Kâr} + \text{Dolaylı Vergiler} + \text{Amortismanlar}$$

GSYİH'yi üretim yöntemiyle de ölçebiliriz. Firmaların ürettikleri tüm mal ve hizmetlerin miktarı ile bunların fiyatlarını çarparak, dönem üretiminin değerine ulaşırız. Bu durumda belli bir dönemdeki GSYİH için, n tane mal ve hizmet için fiyatları p_i ve miktarları q_i ile gösterip, bunların çarpımlarının toplamını aşağıdaki gibi formüle edebiliriz:

$$\sum_{i=1}^n p_i q_i = p_1 q_1 + p_2 q_2 + \dots + p_n q_n = GSYİH$$

TÜİK'in üretim yöntemiyle GSYİH hesaplarının da aynı mal ve hizmetleri üreten birimlerden oluşan faaliyet kollarındaki nihai mal ve hizmet üretim değerinin ölçülmesi esası benimsenmiştir. Bunun için ekonomi çeşitli sektörler ayrılacak her bir sektör için üretimin değeri hesaplanır. Bu sektörler; tarım, sanayi, inşaat, ticaret, ulaştırma, mali müesseseler, konut, serbest meslek hizmetleri, izafi banka hizmetleri ya da gelirleri, devlet hizmetleri, kâr amacı gütmeyen özel hizmet kuruluşları, ithal vergisidir.

Bu kalemlerin toplanmasıyla elde edilen gayri safi yurtiçi hasıla rakamına dış alem faktör gelirleri ilave edilerek GSYİH rakamına ulaşılır. Dış alem faktör gelirleri arasında işçi dövizleri, müteşebbis gelirleri, kâr transferleri, dış borç faiz ödemeleri ve faiz gelirleri yer alır.

Milli gelir terimi çoğu kez diğer gelir ve hasıla kavramlarını da içeren bir anlamda kullanılmaktadır. Çünkü bütün gelir ve hasıla büyüklükleri bir takım küçük ayarlamalarla birbirinden elde edilebilmektedir. Milli gelir büyüklükleri arasındaki bu geçişliliği aşağıdaki basit matematiksel akım tablosunda özetleyebiliriz.

GSYİH

(+) Dış alemden elde edilen faktör gelirleri

(-) Dış aleme ödenen faktör ödemeleri

= GSMH

(-) Amortismanlar

= Safi Milli Hasıla

(-) [Dolaylı vergiler – sübvansiyon]

= Milli Gelir

(-) Dağıtılmayan kârlar

(-) Sigorta primleri

(-) Kurumlar vergisi

(+) Transfer harcamaları

= Kişisel Gelir

(-) Dolaysız vergiler

= Harcanabilir Gelir = C+S

Reel GSYİH Neleri Ölçmez?

Ekonominin performansını değerlendirmede reel GSYİH bile ihtiyatla yorumlanmalıdır. GSYİH'nin ölçemediği bazı durumları dikkate aldığımızda, ekonominin üretim düzeyi sağlıklı olarak belirlenemeyecek ve toplumun refahı üzerine doğru değerlendir-

meler yapılamayacaktır. Reel GSYİH'nin ölçemediği bazı şeyleri kısaca açıklarsak;

Piyasalara Yansımayan Üretim: GSYİH sadece satılmak amacıyla yapılan üretimi ölçer. Kendimiz için yaptığımız, evde yapıp da satmayı düşünmediğimiz üretim GSYİH dışında kalır (Örneğin ev işleri, evde traş olmak, ütü yapmak, tamirat işlerini yapmak). Yine GSYİH takas işlemini dışarıda bırakır. Yani kişi bir malı bir başkasıyla mal ya da hizmet karşılığında değiştirdiğinde, bu işlem GSYİH dışında kalır. Örneğin değirmene buğdayını un yapmak için götüren çiftçi, un yapımı karşılığında buğdayın % 10'u kadar bir miktarı değirmenciye verirse, bu hizmet GSYİH'ye dahil edilmez. Kayıtdışı ekonomi, yer altı ekonomisi hesaplamalarında yine önemli bir sorun olarak yer almaktadır.

Nüfustaki Değişmeler: GSYİH ile ilgili istatistiklere bakarken belirli bir dönemde veri olan bu üretimi (çıktıyı) paylaşacak olan nüfusun büyüklüğünü dikkate almazsak yanıltıcı değerlendirmeler yaparız. 900 milyar ₺ GSYİH'ye sahip 10 milyon nüfuslu bir ekonomi ile 70 milyon nüfusa sahip bir ekonomi birbirlerinden tamamen farklıdır. Bu durum 1000₺ aylık ile geçinen tek bir kişi ile aynı miktarda aylık ile geçinen yedi kişilik bir aile arasındaki farka benzetilebilir. Ekonomistler bu sorunun çözümü için kişi başına GSYİH değerlerini kullanırlar. Yani belli bir yıla ait GSYİH değeri aynı yıldaki nüfus miktarına bölünerek kişi başına düşen GSYİH değeri hesaplanır. Şayet ekonomide nüfus artışına rağmen kişi başına düşen GSYİH değeri artıyorsa, o ülke için toplumda hayat standardının yükseldiğini ve ekonominin performansının olumlu geliştiğini söyleyebiliriz.

Boş Zaman: GSYİH boş zamandaki artışı ölçmez, ancak boş zamandaki bir artışın bizim refahımız üzerinde etkisi vardır. Hatta reel GSYİH artmamış olsa bile eğer biz aynı sabit reel GSYİH'yi daha kısa bir zaman diliminde üretebiliyorsak, çoğumuz refahımızın arttığı konusunda hemfikir olacaktır. Örneğin eskiden cumartesi günleri saat 13'e kadar yarım gün tüm memurlar çalışmak zorundaydılar. Oysa günümüzde cumartesi günleri memurlar için tatil yapılmıştır. Bu durum aslında hayat standardında bir iyileşmeyi ifade etmekle birlikte GSYİH içerisinde ölçülemez.

Dışsalıklar: Üretilen tüm mal ve hizmetleri izlemek ve GSYİH değerini hesaplamak için oldukça geliştirilmiş bir muhasebe sistemi kullanılır.

Ancak üretim sürecinde dışsallıklarla karşılaşılması durumunda bunları GSYİH'ye ilave edecek ya da çıkaracak herhangi bir yöntem henüz oluşturulmamıştır. Örneğin ulusal üretim artarken çevre kirliliği de artabilir. Çevre kirliliğinin maliyeti üretim değerinden indirilemez.

Yine malların kalitesindeki gelişmelerin de doğru olarak hesaba katılması güçtür. Örneğin, bilgisayarların zamanla fiyatı düştüğü halde kalitesi çok yükselmiştir. Bu türden sorunlar, başta pek çok elektrikli ve elektronik araçlar olmak üzere hemen her mal için söz konusudur.

Bu bağlamda asıl önemli olan bu türden faaliyetlerin ekonomi içindeki nispi değeridir. Eğer bunların nispi önemi yıldan yıla fazlaca değişmiyorsa, milli gelir hesapları, bütün eksikliklerine rağmen, özellikle zaman boyunca toplumun üretim gücünün ve maddi refahının ne yönde geliştiğini göstermesi açısından faydalıdır.

İşte üretim sürecinde ortaya çıkan negatif dışsallıklar (hava ve su kirliliği gibi) dikkate alınarak, boş zamanın değeri dikkate alınarak, devletin ekonomideki büyüklüğü dikkate alınarak, kayıtdışı ekonominin büyüklüğü dikkate alınarak ülkenin performansını değerlendirmek, refah düzeyindeki gelişmeler üzerine yorum yapmak daha anlamlı olacaktır.

Mali Piyasaların Ana Göstergesi: Faiz Oranı

Faiz oranının yükselmesi borçlanma maliyetini artırır. Bu hem konut ve tüketici kredisiyle ev ya da araba almak isteyenleri hem de taksitle dayanıklı tüketim malları almak isteyenleri güç durumda bırakır. İşadamları yatırım kararlarını alırken daha ürkek davranırlar. Çünkü yüksek faiz oranları kredi maliyetlerini arttırmaktadır. Yüksek faizler yatırımı özkaynakları ile finanse etmeyi planlayan bir girişimci üzerinde bile caydırıcı etki yapar, zira bir yatırımın yapılması için en azından faiz oranına eşit ya da ondan daha yüksek oranda bir kâr beklentisi olmalıdır. Aksi takdirde elinde yatırılabilir fonu olan işletmeler risk içeren yatırımlar yapmak yerine, ellerindeki fonları banka mevduatı ya da devlet tahvili biçiminde tutmayı tercih edeceklerdir.

Faiz oranı, herhangi bir nedenle ertelenen bir liralık nakdi ödemenin bedeli olup, gelecekte yapılacak ödeme ile şimdiki ödeme arasındaki oransal farktır. Örneğin, bugün bankaya yatırdığımız 1000₺ için size tam bir yıl sonra 1200₺ ödene-

yorsa, burada yıllık faiz oranı % 20'dir. Benzer biçimde bir beyaz eşya satıcısı, bir televizyonu peşin 1000₺'ye satarken, bir yıl vadeli (bir peşin ve 11 aylık taksitle) satış için 1200₺ talep ediyorsa, burada yıllık % 44 oranında faiz uygulanmaktadır. Bu örnek için faiz oranı şu şekilde hesaplanmaktadır:

İlk taksit 100₺ hemen ödenmekte, 11 ay boyunca aynı tutarda ödeme yapılmaktadır. İlk ödemeden sonra kalan ertelenmiş ödeme 900₺ olup, bunun karşılığı olarak toplam 1100₺ ödenecektir. Bu da % 22,22 oranında fazla bir ödeme yapmak demektir. Ödemeler her ay yapıldığı için, bu oranı yıllık faiz oranı gibi düşünmek hatalıdır. Bir ay sonra başlayıp, 11 ay boyunca 100₺ ödemekle altıncı ayın sonunda ya da yedinci ayın başında toptan 1100₺ ödemek aynıdır. Yani ortalama vade 6 aydır. Bu durumda bu taksit şemasında uygulanan yıllık faiz oranı % 44,44'tür.

Faiz Oranıyla İlgili Ayrımlar

Kısa ve Uzun Vadeli Faiz Oranı: Faiz oranıyla ilgili olarak yapabileceğimiz bir ayırım vadeye göre'dir. Ödemede ortaya çıkan gecikmenin ne kadar zaman süreceğine göre farklı faiz oranlarından bahsedilebilir. Örneğin bir bilgisayar satıcısı 3 ay vadeli satış için % 5 faiz –vade farkı- talep edebilir ya da herhangi bir kamu kuruluşuna olan borcumuzu geciktirmemiz halinde her ay için % 3 faiz –gecikme zammı- ödemek zorunda kalabiliriz. Devlet, 1994 yılında 2 ay süresince vadeli hazine bonolarını üç aylık getirisi % 50'nin üzerinde olan bir faizle satışa çıkarmıştı.

Vadeye göre faiz oranı değişmekle birlikte, faiz oranları yukarıdaki gibi değil, genelde yıllık olarak ifade edilmektedir. Örneğin, "3 ay vadeli mevduata uygulanan faiz oranı % 24'dür" denildiğinde, bunun anlamı "mevduatın üç aylık getirisi % 6'dır" demektir. Ya da 25 yıl vadeli bir konut kredisinin faiz oranı % 10'dur denildiğinde her yıl için alınan krediye bu oranda faiz uygulandığını anlarız.

Basit ve Bileşik Faiz: Faiz oranlarıyla ilgili yapılması gereken bir ayırım da basit ve bileşik faiz ayırımıdır. Eğer belli bir anapara üzerinden faiz hesaplanıyor, vade sonunda tekrar aynı anapara üzerinden faiz işletiliyorsa, burada basit faiz söz konusudur. Yok eğer ilk dönem sonunda tahakkuk ettirilen faiz, dönem sonunda anaparaya ekleniyor ve gelecek dönem için faiz bu tutar üzerinden yürütülüyorsa, burada bileşik faiz uygulanmaktadır.

Nominal ve Reel Faiz Oranı: Şu ana kadar bahsettiğimiz faiz oranları nominal faiz oranlarıdır. Yani, fiyat düzeyindeki değişimler için herhangi bir ayarlamayı içermemektedir. Bunun için, nominal faiz oranını bir fiyat endeksi ile deflate ederek, reel faiz oranına ulaşırız. Reel faiz oranı için kullandığımız formül;

$$1+r = \frac{1+R}{1+\pi} \Rightarrow r = \frac{1+R}{1+\pi} - 1 \text{ olur.}$$

Burada içler dışlar çarpımıyla; $(1+r).(1+\pi)=1+R$

sonucuna ulaşılır. Eşitliğin sol tarafındaki çarpma işlemi yapıp, reel faiz oranı yalnız bırakılırsa; $r = R - \pi - \pi.r$ olacaktır. Şayet son terim çok küçük değer alırsa reel faiz oranı şu şekilde belirlenir:

$$r = R - \pi$$

Bu eşitlikten de görüleceği gibi, nominal faiz oranından (R) enflasyon oranı (π) çıkarılmakta, yine enflasyon oranı ile reel faiz oranının (r) çarpımı da çıkarılmaktadır. Bu son terim Türkiye için enflasyon oranının yüksek olduğu dönemlerde büyük değerler almıştır. Bir dönemin başında nominal faiz oranı bilinmektedir. Enflasyon oranı ise ancak tahmin edilebilir. Ekonomik birimler kararlarını verirken, nominal faiz oranları konusundaki bilgilerini ve enflasyon oranı konusundaki tahminlerini kullanır ve bir reel faiz oranı beklentisi oluştururlar. Ne varki, enflasyon dönem sonundaki gerçekleşme oranına göre beklenen (ex-ante) ve gerçekleşen (ex-post) reel faiz oranları farklı olabilecektir. Bu durumda kararların sağlıklı olup-olmaması beklentilerin gerçekliliğine bağlıdır.

Makroekonomik Analizde Faiz Oranı

Makroekonomik analizlerde faiz oranının hangi anlamda kullanıldığı ve faiz oranındaki değişmelerin nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde de biraz durmak istiyoruz. Bildiğimiz üzere makroekonomi toplulaştırılmış değişkenler üzerine oturtulmaktadır. Bu durumda faiz oranında da bir toplulaştırma yapma zorunluluğu olduğu açıktır. Oysaki yukarıda mevduat ve kredi faizi, devlet borçlanma senetlerinin faizi gibi farklı faiz oranlarından bahsettik. Üstelik bu oranın da vadelerine göre değişkenlik gösterebileceğini biliyoruz. Normal koşullar altında kısa vadeli faiz oranları uzun vadeli oranların altında olacaktır. Esasen

faiz oranlarının vade yapısını çeşitli ekonomik değişkenlere ilişkin beklentiler belirler. Örneğin, gelecekte enflasyon oranının düşmesi bekleniyorsa kısa vadeli faiz oranı uzun vadeli faiz oranından daha yüksek olabilir. Peki ekonomideki faiz oranını tek bir değerle ya da mümkün olduğunca az sayıdaki değer ile nasıl ifade edebiliriz?

Bu sorunun da cevabı ortalama faiz oranını gösteren ve bundaki değişmelerin yönünü ve büyüklüğünü ölçmeye imkan veren endeks oluşturmayı gerektirir. Ya da ekonomide en çok işlemin yapıldığı faiz esas alınarak (örneğin hazine bonosu veya devlet tahvili) değerlendirmeler yapmak anlamlı olur.

Döviz Kurunun Ölçülmesi

Uluslararası düzeyde bir ülkeye yapılan ödemeler, o ülkenin para birimiyle yapılır ve bu ödemelere başta merkez bankaları olmak üzere bankacılık sistemi aracılık eder. Ancak herhangi bir para biriminin ticarete taraf ülkelerce kabul edilmesi de mümkündür. Nitekim bugün için tüm ülkeler uluslararası ödemelerde ABD Dolarını (\$) ödeme aracı olarak kabul etmektedirler. Sterlin (£), Euro (€) ve Japon Yeni (¥) de büyük ölçüde uluslararası ödemelerde kabul görmektedir.

Bu noktada sorun ödemeyi yapanın parasının ödemenin yapılacağı para birimi cinsinden değerinin belirlenmesidir. Bu aşamada döviz kuru kavramı gündeme gelir.

✓ Döviz kuru bir ülkenin para biriminin, diğer bir ülke para birimi cinsinden değeridir.

Döviz kuru kısaca (ER) olarak ifade edilebilir. Döviz kurunun farklı tanımları ve bu tanımlara uygun ölçümleri vardır.

Alternatif Döviz Kuru Tanımları

Döviz kuru (ER) basitçe, yabancı bir para birimi için ödenen milli para miktarını ifade etmektedir.

$$ER = \text{Ulusal Para} / \text{Yabancı Para}$$

Örneğin, 9 Haziran 2017'de bazı para birimlerinin ₺ cinsinden değerleri şöyledir. 1 \$ = 3,52₺; 1 € = 3,95₺. Bu tanım bize iki taraflı nominal dö-

viz kurunu vermektedir. Günlük konuşmada döviz kuru bu anlamda kullanılmaktadır. Ancak döviz kuru kavramının içeriğini bu basit tanımın içeriğine sıkıştırmamız doğru olmaz. Sorunu netleştirmek istediğimizde karşımıza bir dizi alternatif yöntem çıkmaktadır: Nominal döviz kuru ile ilgilenebileceğimiz gibi "reel" döviz kuruna da bakabiliriz veya iki taraflı (bilateral) ya da toplulaştırılmış (efektif) döviz kuru ile de ilgileniyor olabiliriz. Reel döviz kuru, nominal döviz kurunun bir fiyat endeksiyle veya çeşitli fiyat endeksleri kullanılarak deflate edilmiş ifadesi olup, bunu da iki taraflı veya efektif olarak ölçebiliriz.

Reel Döviz Kuru

İki taraflı reel döviz kuru şöyle tanımlanabilir:

$$RER = \frac{\frac{\text{Ulusal Para}}{P^d}}{\frac{\text{Yabancı Para}}{P^f}} = ER \times \frac{P^f}{P^d}$$

Bu eşitlikte ER iki taraflı nominal döviz kuru olup, P^d yurtiçi fiyat düzeyini, P^f ise diğer ülkenin fiyat düzeyini göstermektedir. Örneğin, 2016 yılında 1 US\$ = 3₺'dir. Bir yıl sonra 1\$ = 3,5₺ olmuştur. Bu dönem içinde enflasyon oranı Türkiye'de % 12, ABD'de % 4'dür. ABD'de 2016'da fiyat düzeyi 100 ise 2017 yılında 104 olmuştur. Türkiye'de 2016 yılındaki fiyat düzeyini 100 alırsak, 2017'deki fiyat düzeyi 112 olmuştur. 2017'de nominal döviz kuru 3,5₺/\$ iken, reel döviz kuru (2016 baz alındığında);

$$RER = ER \times \frac{P^f}{P^d} = 3,5 \times \frac{104}{100} = 3,64₺/$$$

olmuştur. Bu dönemde nominal döviz kuru 3₺'den 3,5₺'ye % 16,7 yükseldiği halde, ülkelerin fiyat düzeylerindeki yükselmeler farklı oranlarda olduğu için, reel döviz kuru % 8,3 $[(3,64-3)/3] \times 100$ oranında yükselmiş, yani ₺ reel olarak % 8,3 değer kaybetmiştir.

Burada hemen tanımında yer alan her bir bileşenin tanımına göre farklı reel döviz kuru ölçümlerinin ortaya çıkabileceğini anlarız. Örneğin, ER dönem sonu değeri olabileceği gibi, dönemin ortalama değerini de ölçebilir ya da ihracat veya it-

halatta geçerli olan kur olabilir. Benzer biçimde deflatör olarak TÜFE, ÜFE, GSYİH deflatörü, ihracat fiyatları ya da ithalat fiyat endeksi kullanılabilir. Bunların her biri farklı anlamlara gelen ve farklı amaçlara hizmet edebilecek reel döviz kuru değerleri ortaya çıkaracaktır.

Düz ve Çapraz Döviz Kuru

Döviz kuruna ilişkin bir ölçüm de çapraz ve düz kur ayrımı ile ortaya çıkmaktadır. Bizim şu ana kadar açıkladığımız döviz kuru, düz döviz kurudur. **Düz kur**da bir ülkenin para birimi ile diğerleri arasındaki bir mübadele oranı sözkonusudur. **Çapraz kur** ise iki ülkenin para birimleri arasındaki değişim oranına bunların ₺ ile ikili kurlarından ulaşılmaktadır. Örneğin, ₺ ile \$ arasında kur 3,52 ₺/\$ ve ₺ ile € arasındaki kur 3,95 ₺/€ ise bu iki kur değerinden hareketle \$ ve € arasındaki döviz kurunu $1,12 \$/\text{€} = (3,95 \text{ ₺/€}) / (3,52 \text{ ₺/\$})$ olarak hesaplayabiliriz. Bu değer \$ ile € arasındaki çapraz kurdur. Yani 1 € almak için gerekli \$ miktarı 1,12 \$'dır.

Bazı Terimler

Döviz kurundan bahsedilirken sık sık kullanılan bazı terimler de karışıklığa yol açmaktadırlar. Şimdi bu konuda kısa birkaç açıklama yapalım. **Devalüasyon**, sabit kur sisteminde resmi makamlarca, ülke parasının değerinin diğer ülke paraları karşısında düşürülmesidir. Paranın değer kaybetmesi ise serbest kur sisteminde, ülke para biriminin diğer ülke paraları karşısında değer kaybetmesidir. **Revalüasyon**, sabit kur sisteminde, resmi makamlarca, ülke parasının değerinin yükseltilmesidir. Paranın değer kazanması ise serbest kur sisteminde bir ülke parasının değerinin diğer ülkelerin paraları karşısında artmasıdır.

dikkat

Esnek kur sisteminde devalüasyon ve revalüasyon kelimelerinin kullanımı hatalıdır. Bunun yerine ülke parası değer kaybetmiştir veya ülke parası değerlenmiştir biçimindeki ifadeler kullanılmalıdır.

Öğrenme Çıktısı

3 Makroekonomik performansın değerlendirilmesi açısından işsizlik, enflasyon, toplam hasıla, faiz oranı ve döviz kuru kavramlarını açıklayabilme

Araştır 2

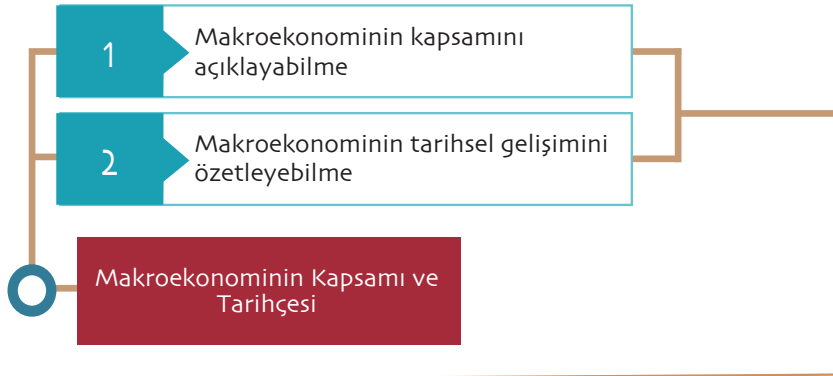
Bir ekonomide sıfır işsizlik oranına ulaşmak mümkün müdür?

İlişkilendir

Enflasyonun nasıl hesaplandığını ve güncel enflasyon oranlarını görmek için TÜİK'in (www.tuik.gov.tr) sitesini ziyaret ediniz.

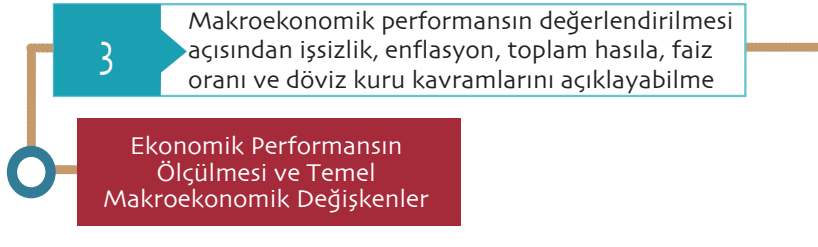
Anlat/Paylaş

Günlük hayatınızda size en çok ilgilendiren makroekonomik değişken hangisidir?

Makroekonomi, ekonomideki toplam büyüklükler ile ilgilenir. Makroekonominin kapsamına; üretim, istihdam düzeyi, genel fiyat düzeyinin istikrarı (enflasyon ve deflasyon), ekonomik büyüme, kamu açıkları, kamu borçları ve dış açıklar gibi konular girer. Örneğin bir ülkedeki istihdam düzeyi makroekonominin kapsamına girerken, bir piyasanın istihdam düzeyi ise mikroekonominin kapsamına girer. Çünkü bir ülkede birçok piyasa vardır.

Makroekonominin ortaya çıkışında Büyük Buhran'ın da yer aldığı üç olay önemli yer tutmakla birlikte, Keynes'in rolü büyüktür. Çünkü Klasik düşünce anlayışının yerine devrim sayılan kendi düşünce anlayışını oturtmuştur. Bugün dahi ekonomistler Keynesyenler ve Keynesyen olmayanlar şeklinde ayrılmaktadırlar. Büyük Buhrandan sonra hızla yükselen Keynesyen düşünceyi takip eden ve eleştiren yeni düşünce okulları ortaya çıkmıştır. Günümüzde Yeni Keynesyenler, Keynesyen ekolün temsilcileri olarak nitelendirilirken; öte yandan temelleri Klasik anlayışa dayananlar Monetaristler ve Yeni Klasikler literatüre katkı yapmaktadırlar.

Makroekonomik performansı değerlendirmede bazı temel değişkenler incelenerek bunların nasıl ölçüldüğü, nasıl yorumlandığı çerçevesinde değerlendirmeler yapılır. Bu değişkenler işsizlik, enflasyon, GSYİH gibi doğrudan toplumun refahını etkileyen değişkenlerdir. İşsizlik, çalışma çağı nüfusu içinde olup, piyasada geçerli ücret düzeyinde çalışmaya razı olmasına rağmen iş bulamayan işgücünün varlığıdır. Enflasyon fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artışları ifade eder. GSYİH, belirli bir dönemde bir ülke sınırları içerisinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları ile hesaplanmış değeridir. Bu değişkenlerin yanında mali piyasaların temel göstergesi olarak faiz oranı, döviz kuru gibi değişkenler de açıklanarak ekonominin işleyişi ile ilgili değerlendirmeler yapılır.

1 Üretim faktörlerinin tam kullanımı durumunda elde edilen reel GSYİH düzeyine ne ad verilir?

- A. Potansiyel GSYİH
- B. Fiili GSYİH
- C. Cari GSYİH
- D. Sabit fiyatlarla GSYİH
- E. Kişi başına GSYİH

2 Aşağıdaki sorulardan hangisi makroekonominin ilgi alanına giren sorulardan biri **değildir**?

- A. Ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının nedenleri nelerdir?
- B. Ekonominin büyürken neden milyonlarca insan işsizdir?
- C. Ekonomik krizlerin nedenleri nelerdir?
- D. Bütçe açığı ekonomiyi nasıl etkiler?
- E. Piyasa talep eğrisi nasıl elde edilir?

3 Aşağıdaki kişilerden hangisi Monetarizm'in (parasalcılık) öncüsü olarak kabul edilir?

- A. Milton Friedman
- B. J. M. Keynes
- C. A. Smith
- D. Robert Lucas
- E. David Ricardo

4 Potansiyel hasıla düzeyi Y^* ve fiili hasıla düzeyi arasındaki farkı gösteren üretim açığı ($Y^* - Y$) için aşağıdaki seçeneklerden hangisi doğrudur?

- A. Daralma döneminde pozitifdir
- B. Daralma döneminde negatiftir
- C. Tepe noktasında negatiftir
- D. Dip noktasında pozitifdir
- E. Genişleme döneminde pozitifdir

5 Çalışma gücünde ve arzusunda olup, cari ücret düzeyinden çalışmaya razı olmasına rağmen iş bulamayan iş gücünün varlığına ne ad verilir?

- A. İstihdam
- B. İşsizlik
- C. Toplam işgücü
- D. İşsizlik oranı
- E. İşgücüne katılma oranı

Aşağıdaki verileri kullanarak 6. ve 7. soruları cevaplayınız.

- 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (Çalışma yaşı nüfusu): 50 milyon
- İstihdam edilenler: 22 milyon
- İşsizler: 3 milyon

6 İşsizlik oranının değeri nedir?

- A. % 4
- B. % 12
- C. % 6
- D. % 13,6
- E. % 10,7

7 İşgücüne katılım oranı değeri nedir?

- A. % 88
- B. % 70,6
- C. % 44
- D. % 50
- E. % 38

8 Fiyatlar genel düzeyinde sürekli olarak ortaya çıkan artışlara ne ad verilir?

- A. Enflasyon
- B. Deflasyon
- C. Stagflasyon
- D. Resesyon
- E. Devalüasyon

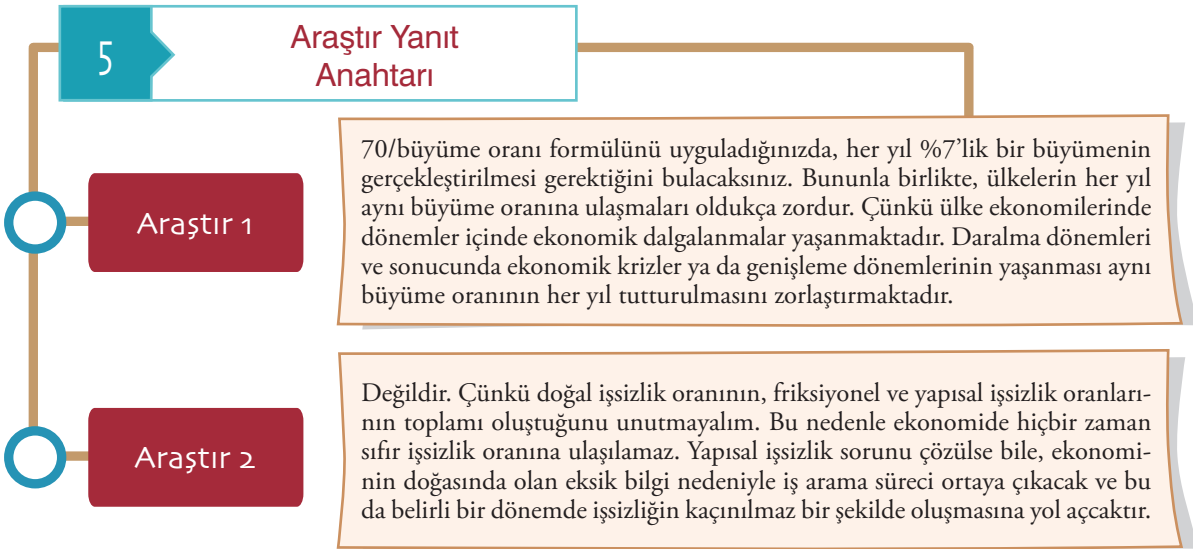
9 Doğal işsizlik oranı hangi tür işsizliklerden oluşur?

- A. Friksiyonel ve mevsimlik işsizliklerden
- B. Yapısal ve mevsimlik işsizliklerden
- C. Yapısal ve friksiyonel işsizliklerden
- D. Yapısal ve devresel işsizliklerden
- E. Friksiyonel ve konjonktürel işsizliklerden

10 Bir ülkenin para biriminin diğer ülkenin para birimi cinsinden değerine ne denir?

- A. Enflasyon
- B. Döviz kuru
- C. Ödemeler dengesi
- D. Faiz oranı
- E. Fiyat düzeyi

1. A	Yanıtınız yanlış ise “İşsizlik ve İşsizliğin Ölçülmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	6. B	Yanıtınız yanlış ise “İşsizlik ve İşsizliğin Ölçülmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. E	Yanıtınız yanlış ise “Makroekonominin Kapsamı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	7. D	Yanıtınız yanlış ise “İşsizlik ve İşsizliğin Ölçülmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. A	Yanıtınız yanlış ise “Makroekonominin Tarihçesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	8. A	Yanıtınız yanlış ise “Enflasyon” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. A	Yanıtınız yanlış ise “İşsizlik ve İşsizliğin Ölçülmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	9. C	Yanıtınız yanlış ise “Tam İstihdam ve Doğal İşsizlik Oranı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. B	Yanıtınız yanlış ise “İşsizlik ve İşsizliğin Ölçülmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	10. B	Yanıtınız yanlış ise “Döviz Kurunun Ölçülmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynakça

- Baumol, W. J. ve Blinder, A. S.** (2011). Economics: Principles and Policy, 12th Edition, South-Western College Publishing, Mason.
- Case, K. E., Fair, R. C. ve Oster, S.** (2008). Principles of Economics. Ninth Edition, Prentice Hall, New Jersey.
- Mankiw, N. G.** (2009). Principles of Economics, Fifth Edition, Cengage Learning, Mason.
- Yıldırım, K. Bakırtaş, İ., Yılmaz, R. ve Esen, E.** (2017). Makro İktisada Giriş, 12. Baskı, Nisan Kitabevi, Ankara.
- Yıldırım, K. ve Diğerleri** (2011). İktisada Giriş, 4. Baskı, Pelikan Yayıncılık, Ankara.